

KONGELIG RESOLUSJON OM FREDNING AV BYGDØY KULTURMILJØ I OSLO KOMMUNE

0 Innledning

Bygdøy er en halvøy sørvest i Oslo, mellom Bestumkilen og Frognerkilen. Halvøya består av boliger i sør. I nord er det store områder med jord og skog samt parker rundt og ved Bygdøy Kongsgård og Oscarshall slott. Vikingskipshuset og Norsk Folkemuseum ligger i overgangen mellom de "grønne områdene" i nord og villastrøkene i syd, mens Kon-Tiki museet og Sjøfartsmuseet ligger sørøst på halvøya. På et relativt lite område finner vi en unik kulturhistorie og en variert og særegen natur side om side. Området utgjør en kulturhistorisk og naturfaglig skattekiste i hovedstaden i Norge. I tillegg er området et svært populært nærfriluft- og museumsområde.

Bygdøy er mer enn yrende badeliv om sommeren, blåveis om våren, vakker furuskog, fornemme villaområder og museer. Det har vært bebodd siden steinalderen. Gjennom middelalderen ble det frodige Bygdøylandet brukt både som beitemark og slåtteland, vekselvis eid av kongehuset og cistercienserklosteret på Hovedøya. Helt siden 17-tallet har hovedstadens innbyggere tatt turen ut til Bygdøy for å spasere og oppleve vakkert landskap. Dette skjød fart utover på 18-tallet da kong Karl Johan kjøpte eiendommen Bygdøy Kongsgård.

Kong Karl Johan sin visjon var å lage en folkepark som skulle bidra til befolkningens velferd. Det ble anlagt stier, grusveier, utsiktspunkter, badeanlegg og ulike attraksjoner og bevertningssteder. Skog og park ble skjøttet ut fra estetiske hensyn og det var den engelske landskapsstilen som var forbildet. Selv om området ble intensivt skjøttet i kortere eller lengre perioder har Bygdøy fremdeles i behold en stor del av den opprinnelige artssammensetningen som hører hjemme her. Det er en stor variasjon mellom de ulike naturtypene innenfor et relativt lite område. Lite visste den tidas Christiania-beboer at lindetrærne de flanerte under, er en svært sjelden kalklindeskog som kun finnes noen få steder i Norge og i Tsjekkia, og der trærne kan være 8000 år gamle.

Dette unike området på den nordlige delen av Bygdøy skal nå tas vare på for framtiden gjennom en kulturmiljøfredning etter kulturminneloven og som naturreservater etter naturmangfoldloven. Oscarshall slott og park og hovedbygning på Bygdø Kongsgård med

sidebygg samt omkringliggende park er å anse som fredet gjennom avtaler inngått mellom H.M. Kongen og Staten i 2004.

1 FORSLAG

Miljøverndepartementet legger med dette fram tilråding om fredning av Bygdøy kulturmiljø i Oslo kommune etter kulturminneloven § 20. Fredningsforslaget utgjør et areal på i underkant av 2,2 km², herav omlag 1,8 km² landareal, og omfatter det alt vesentlige av gnr/bnr 1/1, 1/3, 2/114, 2/1181, 2/1183, 2/1223, 2/1265, 2/132, 2/210, 2/218, 2/282, 2/319, 2/351, 2/354, 2/631, 2/632, 2/973 på Bygdøy og gnr/bnr 6/9 på Killingen samt gnr/bnr 999/1, 999/35 og 999/463, jf vedlagte kart over fredningsområdet.

Fredningsområdet utgjør nordvestre del av halvøya Bygdøy i Oslo med øya Killingen og en 50 m bred sone i sjøen omkring området. Fredningen omfatter bebyggelsens eksteriør og alt land- og sjøareal innenfor fredningsområdet.

Fredningen omfatter i hovedsak statens eiendom Bygdø Kongsgård, Norsk Folkemuseum, Vikingskipshuset, Bygdøy kirke og de private eiendommene Smedbråten, øya Killingen og mindre deler av tre tomter i Dronninghavnveien. En mindre del av Bygdøy (Ferd) stadion og en parkeringsplass ved Norsk Folkemuseum er i kommunal eie. Unntatt fra fredningen er Oscarshall slott og park og den sentrale delen av Bygdø Kongsgård som disponeres av H.M. Kongen, det vil si hovedbygning, sidebygg, omkringliggende park og jordbruksareal i nær tilknytning til parken. Unntatt fra kulturmiljøfredningen er to eksisterende vernete områder, et naturminne nordvest på Killingen og et sjøfuglreservat på Kaffeskjær. Videre unntas fra kulturmiljøfredningen to foreslåtte naturreservater på Dronningberget og Hengsåsen som vernes etter naturmangfoldloven. For disse to områdene, Dronningberget og Hengsåsen naturreservater, inkluderer verneformålet kulturmiljøverdiene i området som historisk særlig knytter seg til funksjonene kongelig sommerresidens, folkepark og friluftsområde.

De delene av eiendommen Bygdø Kongsgård som er unntatt fra fredningen, er siden 2004 underlagt H.M. Kongens disposisjonsrett. I St.prp. nr 1 (2004-2005) fra Forbruker- og administrasjonsdepartementet (nå Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet), står det følgende om kongens disposisjonsrettens omfang: *"Bruk, samt forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommene skal utføres som om de var fredet ved forskrift."* Som en del av det helhetlige kulturmiljøet på Bygdøy omfatter disse områdene nasjonale kulturminneverdier, og utgjør en viktig del av grunnlaget for fredningen. Eiendommene kan likevel unntas fra fredningen, ettersom de allerede behandles som fredet i henhold til St.prp. nr. 65 (2002-2003), St.prp. nr. 34 (2003-2004) og Stortingets Innstilling S. nr. 96 (2003-2004) samt St.prp. nr 1 (2004-2005).

Mesteparten av fredningsområdet omfattes av reguleringsplan for Bygdø Kongsgård og folkepark, vedtatt i Oslo bystyre 18.2.2010. Riksantikvaren fremmet innsigelse til reguleringsplanen 12.9.2008, med den begrunnelsen at planforslaget ikke ivaretar det nasjonalt verdifulle kulturmiljøet på Bygdøy i tilstrekkelig grad og ikke er i samsvar med forslag til fredning av Bygdøy kulturmiljø etter kulturminneloven § 20. Saken er oversendt Miljøverndepartementet til avgjørelse.

Det fredete området er inndelt i to soner. Sone A utgjør hoveddelen av kulturmiljøet med folkeparken, der en mindre del av Norsk Folkemuseums område inngår (Oscar IIs Samlinger) og Bygdøy kirke. Sone A omfatter i tillegg Bygdøy stadion og de private eiendommene Killingen, Smedbråten og deler av tre boligtomter i Dronninghavnveien.

Sone B består av museumsområdet med størstedelen av Norsk Folkemuseum og hele Vikingskipshusets område. Denne inndelingen gjenspeiles i fredningsforskriften, der bestemmelsene for folkeparken i sone A er mer omfattende enn for museumsområdet i sone B. Forvaltningsplanen gjelder bare sone A.

1.1 Hjemmelsgrunnlag

Fredningen av Bygdøy kulturmiljø er hjemlet i lov om kulturminner av 9. juni 1978, nr. 50 § 20. Et kulturmiljø kan fredes av Kongen for å bevare områdets kulturhistoriske verdi og dets naturverdier dersom de bidrar til å skape områdets egenart.

1.2 Formål

Formålet med fredningen er å sikre et unikt kulturmiljø på Bygdøy til kunnskap, opplevelse og bruk for allmennheten gjennom å ta vare på de kulturminnene, landskapstrekkene og naturverdiene som særpreger miljøet og vitner om områdets historie. Kulturminneverdiene i området er historisk knyttet til funksjonene kongelig sommerresidens, kongsgård med landbruksarealer, folkepark, friluftsområde til lands og til vanns, og museum. Virksomhet knyttet til disse historiske funksjonene skal kunne videreutvikles i harmoni med miljøets kultur- og naturhistoriske verdier. Bygdøy kirke og flere eiendommer og lokaliteter med landskapsmessig og historisk tilknytning til kongsgården inngår i fredningen.

1.3 Verneverdier

Området utgjør et helhetlig kulturmiljø av nasjonal verdi, formet gjennom århundrer som kongelig eiendom og sommerresidens, og tilrettelagt av kongehuset som folkepark på 1800-tallet. Museene som er utviklet som nabo til folkeparken, kan ses som en forlengelse av folkepark-ideen. Eiendommen Bygdø Kongsgård utgjør størstedelen av fredningsområdet. Her er landskapet formet av landbruksdrift gjennom århundrer, og dette preget er i dag godt bevart innenfor fredningsområdet.

Selv om Bygdøy har vært bebodd siden steinalderen, er verneverdiene først og fremst knyttet til områdets historiske betydning som kongelig eiendom siden middelalderen. Bygdø Kongsgård har en helt spesiell plass i norsk historie som den eiendommen i landet som har vært lengst i kongelig bruk, nesten uten avbrudd helt siden kong Håkon V Magnusson ga Bygdøy i gave til sin unge dronning Eufemia i 1305. Slik representerer Bygdøy en 700 år lang historie knyttet til kongehuset – først det norske, så det dansk-norske, deretter det svensk-norske og til sist det norske kongehuset etter 1905. Dermed har Bygdøy ikke bare nasjonal, men også nordisk kulturminneverdi.

Gjennom middelalderen ble det frodige Bygdøylandet sannsynligvis brukt både som beitemark og slåtteland, vekselvis eid av kongehuset og cistercienserklosteret på Hovedøya. Den dansk-norske staten overtok klosterets eiendommer i forbindelse med reformasjonen. Eiendommen på Bygdøy fungerte som ladegård for Akershus slott, og ble disponert av stattholderen, kongens øverste representant i Norge. I 1733 fikk stattholder Christian Rantzau oppført hovedbygningen på Bygdø Kongsgård som sommerbolig, slik den fortsatt framstår i dag etter en gjennomgående restaurering 2003-2007. Kong Christian Frederik bodde her i den korte perioden han var konge sommeren 1814, og i Hagestuen tok han imot stortingsdeputasjonen som kom for å ta imot abdikasjonserklæringen hans den 10. oktober 1814. Da hadde han rukket å sette opp monumentet over dansk-tyske prins Christian August rett sør for Paradisbukta på vestsida av Bygdøyhalvøya. Dette monumentet over den populære hærføreren som kunne ha forent de nordiske landene, men som døde brått i 1810, ble fullstendig restaurert i 2010. Dette er det første utendørs monumentet i støpejern i Norge, og samtidig et viktig nordisk kulturminne.

Allerede i stattholdertida på 1700-tallet ble det anlagt små parkanlegg med stier og utsiktsplasser på koller og knauser i jordbrukslandskapet rundt kongsgården, bl.a. i Reinsdyrlia og i "Lindehagen" (senere Dronningberget). Det ble også mer og mer vanlig for Christianias befolkning å gjøre utflukter i det pastorale Bygdøy-landskapet. Den dansk-norske staten begynte imidlertid å selge løkkeeiendommer på den sørlige delen av halvøya til hovedstadens borgere, mens den nordlige delen fortsatt var nokså intakt på begynnelsen av 1800-tallet.

Etter at den franske generalen Jean Baptiste Bernadotte ble svensk-norsk konge i 1818, besøkte han som kong Karl Johan den norske hovedstaden sammen med dronning Desideria i 1825 i forbindelse med nedleggelsen av grunnsteinen for Slottet. Ved denne anledningen besøkte kongeparet Bygdøy, der Karl Johan allerede hadde kjøpt opp et par løkkeeiendommer. Det heter seg at dronningen ble svært begeistret for området, spesielt for kollen "Lindehagen" med sine vakre utsikter, som derfor siden fikk navnet Dronningberget. Dette var trolig avgjørende for at Karl Johan kjøpte hele eiendommen Bygdø Kongsgård i 1836, da den ble lagt ut til salg av den norske staten. Det kan derfor sies at ideen om folkeparken trolig ble født på Dronningberget.

Året etter, i 1837, kunngjorde kongen at hensikten med kjøpet var å skaffe hovedstaden "en offentlig Spadsergang". Under kong Karl Johan og hans etterfølgere Oscar I, Karl XV og Oscar II ble store deler av kongsgårdens eiendom lagt ut til folkepark for Christianias befolkning, på samme måte som Djurgården ble utviklet for befolkningen i Stockholm. Christiania skulle få en offentlig park på linje med andre europeiske hovedsteder, formet etter europeiske og internasjonale forbilder. Det viktigste grepet var å anlegge et omfattende nett av kjøre- og spaserveier i skogsområdene, med tilknytning til kaianlegg i Frognerkilen og ved Bygdø Sjøbad. En folkepark skulle dessuten ha severdigheter i form av lysthus, utsiktsplasser, bevertningssteder, badeanlegg og monumenter. I tråd med disse idealene ble f. eks. Wedelmonumentet plassert på Dronningberget i 1845. Sæterhytten på Dronningberget ble oppført i 1862, fikk sin musikkpaviljong i 1866 og ble utvidet til serveringssted i 1881. Et badeanlegg for publikum åpnet i 1880 som "Bygdø Søbad", og fikk også en restaurant. Fra 1881 lot Oscar II i tillegg bygningssamlingen fra norsk middelalder plassere innenfor folkeparken, på en kolle i utkanten av eiendommen Bygdø Kongsgård. I dag er Oscar IIs samlinger en del av Norsk Folkemuseum.

Det sentrale bygningskomplekset i kulturmiljøet er likevel kongsgården, som ligger høyt og godt synlig fra nord og nordøst. Hovedbygningen fra 1733 troner for enden av alleen langs Bygdøyveien, omgitt av hage og park mot sør, og med gårdsbruket med moderne driftsbygninger på den andre siden av Bygdøyveien i nordøst. Bernadotte-kongenes byggevirksomhet på eiendommen omfattet først og fremst lystslottet Oscarshall for kong Oscar I og dronning Josefine, ferdig oppført i 1852 med paviljong, kavalerfløy, park og kaianlegg. Et gartneri med veksthus og gartnerbolig ble bygd ved Oscarshallveien. I Oscar IIs tid ble strandområdene ved Paradisbukta fra 1876 bebygget med villaer, noe som førte til privatisering av disse områdene. "Bygdø Kongsgaards Logishuse", som de ble kalt i samtida, har senere gått under navnet kongevillaene, siden de hadde navn etter den kongelige familie. Fra sør til nord lå Villa Eugen, Villa Carl, Villa Oscar, Villa Gustav, Villa Victoria og Villa Sophie, pluss Villa Therese lengst nord på Hengsåsen. Fra slutten av 1960-årene ble villaene revet for å frigi areal for badelivet, unntatt Villa Sophie, som i dag kalles Villa Gjøa. Ved villaene ble det anlagt små hager, og det ble plantet busker og trær for å skjerme mot innsyn. I Kongeskogen ble skogvokterboligen bygd ca. 1850. Andre bygningsanlegg som Bernadotte-kongene overtok eller kjøpte på 1800-tallet, er løkkeeiendommen Strømsborg, gårdsbruket Hengsenga og husmannsstua Hengsåsen på Hengsåsen. Til sammen utgjør disse anleggene et bygningsmiljø med hovedvekt på 1800-tallet som dokumenterer en toneangivende byggestil i denne perioden på en unik måte. De moderne bygningene innenfor området er underordnet denne helhetsvirkningen.

Folkeparken som ble anlagt i de kuperte skogsområdene omkring kongsgården, danner rammen om bygningene og innmarka, og dokumenterer både kongehusets interesse for befolkningens velferd og 1800-tallets naturtilpassete parker. I tillegg til severdigheter ble skog og park skjøttet med estetiske hensyn som førende. Det var den engelske landskapsstilen som var forbildet. Landidyllen med gårdsbruket var det overordnede motivet, og i tråd med tidens idealer ble de rikholdige naturområdene videreutviklet med

buktende stier gjennom landskapet. Idealet var den franske "ferme ornée", den forskjønnete gården. Prydbusker og -trær ble plantet langs veiene, og kantet overgangene mellom jordene og stiene. Som hovedatkomst til Kongsgården ble Bygdøyveien tilplantet som allé fra Smedbråten i nord. Forskjønnelsen medførte import av fremmede og eksotiske plantearter. Dette økte artsmangfoldet på Bygdøy, som allerede fra naturens side har gunstige levekår for mange sjeldne arter i norsk sammenheng. Parkplanene som ble utarbeidet fra 1840-årene, ble langt på vei gjennomført.

Å utvikle og opparbeide en folkepark var kostnadskreven, men sjenerøse økonomiske bidrag fra det felles svensk-norske kongehuset på 1800-tallet muliggjorde målet. Alle de fire Bernadotte-kongene bidro aktivt i utviklingen av folkeparken. Det ble også viktig med et effektivt gårdsbruk som ga et overskudd til å drifte den kostbare folkeparken. Under Oscar I ble kammerherre Chr. Holst Ladegaardsøens bestyrer i 1846, og han ansatte året etter bruksfullmektig J. Biseth og gartner W. H. Clausen. Med dette trespannet skjer en radikal forvandling av eiendommen, herunder også Kongeskogen. Sommerbeitet i skogen opphører, og utviklingen av skogsbildet styres i retning av en parkskog. Samtidig ble det anlagt en planteskole for å være selvforsynt med planter til gjenreising av Kongeskogen, som delvis var i dårlig forfatning. Videre utover på 1800-tallet ble skogen utviklet som en parkskog eller lystpark, hvor hogst bare kunne skje på helt spesielle vilkår for skogens trivsel.

Ambisjonene for Bygdø Kongsgård var å drive et mønsterbruk til eksempel og etterlevelse for andre gårdbrukere. Forsøk med nye jordbruksredskaper, plantearter og husdyraser ble prioritert. Bestyrelsen på kongsgården deltok aktivt i landbruksmøter og foreninger i inn- og utland. Med unntak av omgivelsene omkring selve gårdsanlegget ble landskapet i stor grad preget av jord- og skogbruksdrift. Likevel heter det i *Ny tid for Dronningberget* 2007, gavebok til kongeparet: *"Til tross for en stor grad av utnyttelse av Bygdøy i historisk tid, både til beiter, slått, parkområder m.v., har disse inngrepene aldri vært så omfattende at ikke deler av naturlandskapet er blitt bevart. Derved har Bygdøy fremdeles i behold en stor del av den opprinnelige artssammensetningen som hører hjemme her"*.

Etter 1905 opphørte i stor grad skjøtselen av parkanlegget, og folkeparken forfalt. I dag er det i hovedsak ruiner tilbake av de mange severdighetene. De fleste park- og hageanleggene er til dels så gjengrodde at de i dag framstår som "uberørt natur". Gjengroing i form av oppslag av kratt og småskog på steder der det tidligere var parklandskap, er et problem både for kulturminnene og friluftslivet. På den andre siden har en del hage- og parkvekster spredd seg i de naturlige vegetasjonssamfunnene utenfor sine gamle grenser, som rundt tuftene av de tidligere kongevillaene. Kulturmiljøfredningen omfatter de kulturbetingete naturverdiene i hele området.

Det er i samspillet mellom menneskelig påvirkning og den frie utviklingen av Bygdøynaturen at de kulturhistoriske verdiene som er grunnlaget for forslaget om kulturmiljøfredningen, er skapt. En utfordring er at hage- og parkvegetasjon som har

spredd seg på egen hånd, utgjør et markant innslag i flere av områdene på Bygdøy. Eksempler på dette er syrin og platanlønn. Dette gjelder ikke bare i løkkelandskapet ved Thulstrupløkken/Rohdeløkken og i Kongeskogen, men også i de foreslåtte naturreservatene på Dronningberget og Hengsåsen. Utfordringen består i at hage- og parkvekstene, primært de som ble plantet i folkeparktidens tid, har kulturhistorisk verdi etter kulturminneloven som biologiske kulturminner, mens de etter naturmangfoldloven er å regne som "fremmede organismer" og dermed eksplisitt unntatt fra forvaltningsmålet for arter i § 5 i naturmangfoldloven. Dersom hagevekstene invaderer naturlige biotoper og fortrenger det naturlige artsmangfoldet, er det ønskelig å begrense dem eller fjerne dem helt.

Av de plantene som i dag står på Norsk svarteliste, er det bare platanlønn som er registrert innenfor fredningsområdet. Av disse trærne ble bare et lite antall plantet i folkeparken på 1800-tallet. Når de dør, vil de ikke bli erstattet med samme art. Alt nyere oppslag av platanlønn i kulturmiljøet skal tas ut. For øvrig henvises til den generelle aktsomhetsplikten i § 28 i naturmangfoldloven som vil gjelde når kap. IV i naturmangfoldloven trer i kraft. Fredningen gir for øvrig ikke anledning til å sette ut fremmede organismer innenfor fredningsområdet. Dette fremgår av forskriften § 6.pkt 5.

Gjengroing skjer i dag også med naturlig hjemmehørende vegetasjon på mange steder som var intensivt skjøttet i folkeparkperioden. Et eksempel er gjengroing med varmekjær edelløvskog på tidligere åpne arealer som utgjorde beitemark, hager og parkanlegg. Forvaltningsplanen med tilhørende skjøtselsplaner skal legge rammer for å styre også denne utviklingen.

Andre tiltak som kulturmiljøfredningen åpner for, som tilbakeføring av stier og veier, murer og kaianlegg som i dag er i forfall, kan innebære en risiko for naturmangfoldet. Noe av hensikten med fredningen er å legge til rette for friluftsliv. Dette skal gjøres på en slik måte at en får minst mulig konflikt med kulturminne- og naturverdiene. En aktiv styring og kanalisering av ferdselen i de mest slitasjeutsatte områdene vil være gunstig både for kulturmiljøet og for de mest sårbare naturtypene langs strendene. Vedlikeholdsplaner for bygninger og faste konstruksjoner vil sikre mest mulig skånsom bruk av materialer og vedlikeholdsmetoder.

I arbeidet som ble gjort med å restaurere Dronningberget som et ledd i Regjeringens gave til kongeparet på deres 70-årsdager i 2007, og som ble fullført i 2011, er det gjort viktige erfaringer når det gjelder å finne gode kompromisser mellom kulturminne- og naturforvaltningen. Området er under hele prosessen behandlet som om det var fredet og vernet etter begge lovverk. Det er blant annet gjenåpnet enkelte siktakser ut i landskapet ved felling av utvalgte trær og busker, og flere siktakser kan trolig åpnes dersom det ikke er til vesentlig skade for kalklindeskogen og de truede soppartene, jf Norsk rødliste for arter 2010 og Norsk rødliste for naturtyper 2011. Stiene i området er blitt skånsomt oppgradert i sine opprinnelige, delvis tilbakeførte traseer, og har nå en tørr overflate året

rundt. Dette kanaliserer ferdselen og gjør at de truede soppartene i skogbunnen ikke utsettes for tråkk. Endelig er valget av planter i det nyrestaurerte hageanlegget ved Sæterhytten foretatt slik at det oppstår minst mulig risiko for uønsket spredning av hagevekster, såkalte "hagerømlinger", i det framtidige naturreservatet.

For nærmere beskrivelse av naturverdiene innenfor kulturmiljøet, vises det til omtalen av naturmangfoldloven i kap.1.9.

1.4 Forholdet mellom kulturminneloven og naturmangfoldloven

Innenfor det området som er foreslått fredet som kulturmiljø etter kulturminneloven, er to områder tatt ut og vernet som naturreservat etter naturmangfoldloven. Etter begge lovene er det hjemmel til å ivareta både kulturminnehensyn og naturmangfoldhensyn.

Det skal utarbeides en felles forvaltningsplan for området som er fredet som kulturmiljø og de to områdene som er vernet som naturreservat. Denne planen skal fastlegge retningslinjer for å ivareta kulturmiljø- og naturverdier i de respektive områdene, blant annet gjennom nødvendige skjøtsels- og vedlikeholdsplaner for delområder.

Dersom det ved forvaltningen av det fredete området oppstår eventuell motstrid mellom kulturmiljøverdiene og naturverdiene, skal kulturmiljøverdiene ha forrang. Det er en forutsetning at naturverdiene har sammenheng med formålet med fredningen. I de områdene som er vernet etter naturmangfoldloven vil på tilsvarende måte naturverdiene ha forrang ved en eventuell motstrid mellom naturverdiene og kulturmiljøverdiene.

1.5 Forvaltningsplan og skjøtsels- og vedlikeholdsplaner

Det skal utarbeides en felles forvaltningsplan og nødvendige skjøtsels- og vedlikeholdsplaner for det fredete kulturmiljøet (sone A) og naturreservatene. Forvaltningsplanen for kulturmiljøet omfatter ikke områder i privat eie. Planene skal gi utfyllende retningslinjer for forvaltningen av frednings- og vernebestemmelsene, og vise hvordan fredningen og vernet skal følges opp i praksis. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning.

Forvaltningsplanen er en oversiktsplan som legger til rette for en forvaltningspraksis som er i samsvar med fredningsforskriften for kulturmiljøet og verneforskriftene for naturreservatene. Planen skal:

- være til hjelp med å følge opp fredningen og vernet i praksis,
- forebygge misforståelser og unødige interessemotsetninger, og bidra til et godt samarbeid mellom berørte parter,
- legge opp til god samordning av skjøtselen innenfor både kulturmiljøet og naturreservatene

Forvaltningsplanens rettsvirkning er veiledende. Berørte parter vil få anledning til både å delta i arbeidet med planen, og å uttale seg om det ferdige planforslaget på forhånd. Dette fordi Riksantikvarens og Direktoratet for naturforvaltnings godkjenning av forvaltningsplanen ikke er et enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand, og derfor ikke kan påklages. Det skal etableres et rådgivende utvalg som deltar i utarbeidelsen av forvaltningsplanen. Dersom Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning ikke kan bli enige om innholdet i forvaltningsplanen, avgjør Miljøverndepartementet saken.

For de enkelte delområdene skal det utarbeides detaljerte skjøtsels- og vedlikeholdsplaner der det er påkrevd. Både forvaltningsplanen og skjøtsels- og vedlikeholdsplanene skal oppdateres når det er nødvendig, basert på praktiske erfaringer og eventuell ny teoretisk kunnskap. Et mål for forvaltningsplanen skal være å finne en balanse mellom innførte og naturlig hjemmehørende plantearter, og å finne egnete skjøtselsmetoder, for eksempel gjeninnføring av beitedyr på tidligere beitemark. Retningslinjer for skjøtsel av hage- og parkanlegg bør for eksempel omfatte periodisk skjøtsel i form av jevnlig slått av grasarealer og beskjæring og tynning av busker og trær med faste intervaller. Fredningsbestemmelsene gir anledning til vedlikehold og skjøtsel og til tilbakeføring på dokumentert grunnlag av landskapselementer som beitemark og hageanlegg. Forskriften har forbud mot nye større fysiske tiltak som leplanting og hogst.

Da H.M. Kongen sa fra seg disposisjonsretten til deler av eiendommen Bygdø kongsgård i 2003, overførte Fornyings- og arbeidsdepartementet forvalteransvaret for resten av området til Norsk Folkemuseum fra og med 2004. Statsbygg fikk forvalteransvaret for strandsonen i vest og for de fleste bygningene på eiendommen. Hovedansvaret for utarbeiding av forslag til forvaltningsplan og skjøtsels- og vedlikeholdsplaner for kulturmiljøfredningen har derfor Norsk Folkemuseum i samarbeid med Statsbygg. Museet kan leie inn konsulenter for å ferdigstille planene på grunnlag av arbeidet i det rådgivende utvalget.

1.6 Brukerinteresser i området

Innenfor fredningsområdet ligger det et gårdsbruk i aktiv drift, Bygdø Kongsgård, og to museer, Norsk Folkemuseum og Vikingskipshuset. I tillegg er det en kirke, Bygdøy kirke, og de private eiendommene Smedbråten, øya Killingen og mindre deler av tre tomter i Dronninghavnveien. De private eiendommene brukes i dag til boliger med tilliggende hage/tomt. På Killingen er det i tillegg flere hytter, marinavirksomhet, båtplasser og vinteropplag av båter. Det er svært store friluftslivsinteresser knyttet til fredningsområdet, både til lands og til vanns. Idrettsanlegget Bygdøy (Ferd) stadion ligger innenfor fredningsområdets grenser. Gjennom området går Dronning Blancas vei/Bygdøyveien, som utgjør den eneste veiforbindelsen for bil- og busstrafikk mellom det tilgrensende villaområdet i sør og resten av byen, via Bygdøylokket/E18.

1.7 Konsekvenser for ulike interesser

1.7.1 Norsk Folkemuseum og Vikingskipshuset og områdene rundt

Kulturmiljøet er inndelt i to soner. Sone A utgjør hoveddelen av kulturmiljøet med folkeparken, der en mindre del av Norsk Folkemuseums område inngår (Oscar IIs Samlinger), Bygdøy kirke, Bygdøy stadion og de private eiendommene Killingen, Smedbråten og deler av tre boligtomter i Dronninghavnveien.

Sone B består av museumsområdet med størstedelen av Norsk Folkemuseum og hele Vikingskipshusets område. Denne inndelingen gjenspeiles i fredningsforskriften, der bestemmelsene for folkeparken i sone A er mer omfattende enn for museumsområdet i sone B. Forvaltningsplanen gjelder bare for sone A.

Museene er utviklet som naboer til folkeparken og sees som en forlengelse av folkeparkideen. Det åpnes for at museene skal utvikles videre i harmoni med miljøets kulturhistoriske verdier. Dette betyr at fredningen ikke er til hinder for å flytte, ombygge eller ta ned museumsbygninger eller endre grøntanlegg innenfor Norsk Folkemuseums område. Det er heller ikke nødvendig å søke om dispensasjon for å gjøre dette. Når det gjelder faste bygninger på Norsk Folkemuseums og Vikingskipshusets områder, skal disse i størst mulig grad bevares i tråd med formålet med fredningen. Fasadene inn mot Torget på Norsk Folkemuseum skal så langt det er mulig bevares slik de framstår ved fredningstidspunktet.

Fredningen er ikke til hinder for oppføring av nye museumsbygninger og andre tiltak som er nødvendig for museumsdriften i sone B. Fredningen gir derfor anledning til å bygge ut museene for å imøtekomme framtidige behov for gode publikumsbygg. Både Norsk Folkemuseum og Vikingskipshuset skal utarbeide tiltaksplaner for den framtidige utviklingen av museene for å ivareta museums- og kulturminnefaglige forhold. Tiltaksplanen skal forelegges Riksantikvaren.

1.7.2 Friluftsliv

Det knytter seg svært store friluftslivs- og rekreasjonsverdier til Bygdøy. Området som er fredet, er intensivt brukt av mange ulike brukergrupper, sommer som vinter. Muligheten for å drive friluftsliv er en del av formålet med fredningen. Fredningen legger derfor et grunnlag for at det fortsatt skal kunne bedrives friluftsliv og rekreasjon på Bygdøy, ved at virksomhet knyttet til friluftsområdene skal kunne videreutvikles i tråd med de kulturhistoriske verdiene i området. Når det gjelder allmennhetens ferdsel innenfor fredningsområdet gjelder friluftslovens bestemmelser. Fredningen bidrar til at kvaliteten på opplevelsene blir både mer variert og rikere, da vegetasjonen skal skjøttes, og en får kanalisert ferdselen i særlig utsatte områder.

Fredningen er ikke til hinder for ytterligere tiltak for opprusting av badestrendene ved Bygdøy Sjøbad og Paradisbukta og utvalgte deler av strandsonen. Fredningen utelukker

heller ikke ei eventuell framtidig fast gangbruforbindelse mellom Killingen og Bygdøy Sjøbad. Ut fra friluftslivshensyn vil det være positivt å gjøre Killingen allment tilgjengelig, samt å få ryddet opp i nærområdet til Bygdøy Sjøbad. Kulturmiljøfredningen vil ikke være til hinder for slike tiltak, da dette faller inn under formålet med fredningen.

Fredningen innebærer at ferdselen til sjøs skal kunne fortsette som før.

1.7.3 Jord-, hage- og skogbruksdrift

For å opprettholde og sikre landskapskvalitetene innenfor fredningsområdet, er det av stor betydning at landbruksdriften kan fortsette som i dag og utvikles slik det er tjenlig for landbruket selv og for fredningsformålet. Landbruksdriften omfatter både jordbruk, hagebruk og skogskjøtsel, der målet ikke er størst mulig avkastning, men et best mulig økologisk og pedagogisk resultat. Gårdsbruket på Bygdø Kongsgår fullførte omlegging av landbruket til økologisk drift i 2010.

Fredningen hindrer en framtidig omdisponering av arealer til utbygging. Dette er positivt for landbruksdriften, da produksjonsgrunnet blir ivaretatt. Fredningen bygger opp under at det skal drives landbruk på Bygdøy, og landbruksarealene inngår i formålet med fredningen. Forvaltningsplanen med tilhørende skjøtelses- og vedlikeholdsplaner for det fredete området skal bidra til at jordbruksdriften kan videreføres uten for eksempel å øke den eksisterende dybden ved pløying og omfanget av annen jordarbeiding. For øvrig gjelder kulturminnelovens bestemmelser om automatisk fredete kulturminner (kulturminneloven § 4) når det gjelder fredningsstatus for arkeologiske kulturminner i grunnen. Fredningen gir ikke anledning til hogst av skog eller markslagsendringer.

Fredningen sikrer fleksibilitet for Norsk Folkemuseum som forvalter områdene i sone A, ved at endringer i eksisterende bruk/virksomhet tillates forutsatt at disse endringene ikke går på bekostning av kulturmiljøverdiene. Eventuelle endringer av for eksempel driftsmetoder skal imidlertid forankres i forvaltningsplanen. Dette sikrer at både kulturmiljø- og naturverdiene blir ivaretatt.

1.7.4 Reguleringsplanen

Formålet med fredningen av Bygdøy kulturmiljø er å bevare det historiske landskapet som er knyttet til de funksjonene som har skapt det. Disse funksjonene er kongelig sommerresidens, kongsgård med landbruksarealer, folkepark, friluftsområde til lands og til vanns og museum. Alle typer tiltak som går på bekostning av de kulturhistoriske verdiene knyttet til funksjonene nevnt over, landskapstrekk og naturverdier som særpreger miljøet, er i strid med fredningen. Det er sentralt å beholde kulturmiljøet mest mulig intakt og ikke tillate en bit-for-bit-utbygging. Det betyr at en reguleringsplan som legger opp til en utbygging av funksjoner som ikke har noen forankring i kulturmiljøet på Bygdøy, vil være i strid med formålet med fredningen og kan ikke tillates. Barnehage ved Hengsenga eller ballbane ved Strømsborg er eksempler på tiltak som er i strid med formålet med fredningen.

Alle tiltak som er i tråd med gjeldende reguleringsplan eller detaljplan, skal behandles av kulturminnemyndigheten som en dispensasjonssak. Dette vil sikre at nye tiltak som for eksempel ny gang- og sykkelvei får en materialbruk og terrengtilpassing som harmonerer med kulturmiljøet eller at gatelys ikke plasseres på feil sted.

1.7.5 Bygdøy Sjøbad og Killingen

Bygdøy Sjøbad er en svært mye brukt badestrand innenfor fredningsområdet. Fredningen er ikke til hinder for ytterligere tiltak for opprusting av badestranden når dette skjer i tråd med forvaltnings- og skjøtselsplanen som skal utarbeides. Bygging av nytt klubbhus for Kongelig Norsk Seilforening i steinbruddet, endring av eksisterende parkeringsplasser ved Bygdøy Sjøbad samt bruforbindelse mellom Bygdøy og Killingen kan det i prinsippet gis dispensasjon for. Nye tiltak som faller inn under formålet med fredningen og som ikke representerer en vesentlig endring, som for eksempel en generell opprydding og istandsetting av bryggeanlegget ved Bygdøy Sjøbad, er tillatt. Dette vil også bidra til å gjøre områdene lettere tilgjengelig for allmennheten, og gjøre at friluftinteressene ved Bygdøy Sjøbad får bedre betingelser.

Fredningen legger ikke restriksjoner på oppføring eller ombygging av byggverk på Killingen så sant disse ikke bryter med proporsjoner, skala og karakter i det eksisterende bygningsmiljøet på Killingen, sett fra Bygdøy. Med "Bygdøy" menes alle steder langs hele vestre side av Bygdøylandet der Killingen er synlig. Oppføring av nye byggverk eller andre inngrep i strandsonen på Killingen må også avklares gjennom ordinære prosesser etter plan- og bygningsloven.

1.7.6 Bruk av øvrige private eiendommer

Dagens bruk av de private eiendommene kan fortsette som før. Tiltak eller inngrep som er i strid med formålet med fredningen av Bygdøy kulturmiljø, vil ikke kunne tillates.

1.8 Planstatus

Kulturminneloven er en særlov og gjelder derfor foran generelle lover som for eksempel plan- og bygningsloven. Dette innebærer for eksempel at det med hjemmel i plan- og bygningsloven ikke kan vedtas bestemmelser som er i strid med kulturminneloven. Dersom det er motstrid mellom bestemmelser gitt i eller i medhold av plan- og bygningsloven, vil bestemmelsene i kulturminneloven gå foran.

Riksantikvaren har reist innsigelse til Oslo kommune sin reguleringsplan av 10.7.2008, da planen er i strid med formålet med kulturmiljøfredningen. Reguleringsplanen ble vedtatt i Oslo bystyre 17.2.2010 og oversendt Miljøverndepartementet til sluttbehandling 5.1.2011. Miljøverndepartementet ser reguleringsplanen, kulturmiljøfredningen og opprettelsen av to nye naturreservater i sammenheng. Behandlingen av disse tre sakene er blitt samordnet.

En fredning av Bygdøy kulturmiljø har ikke til hensikt å stoppe enhver videre utvikling av området. Den bruken av landskap og bebyggelse som har formet det verdifulle miljøet, må ikke bare kunne fortsette, men også videreutvikles. Dette er en forutsetning for at miljøet skal kunne bevares for ettertida. Mens en reguleringsplan for området vil fastsette hvilken bruk de forskjellige arealene kan ha, vil fredningen sette grenser for hva slags endringer denne bruken kan medføre i kulturmiljøet og det naturmangfoldet det omfatter.

1.9 Naturmangfoldloven

I henhold til naturmangfoldloven § 7 er prinsippene i §§ 8-12 retningsgivende for utøving av offentlig myndighet, og det skal gå fram av beslutningen hvordan disse prinsippene er tatt hensyn til og vektlagt i vurderingen av saken. Forvaltningsmålene for naturtyper, økosystemer og arter i §§ 4 og 5 anvendes også ved skjønnsutøvingen. De nevnte bestemmelsene i naturmangfoldloven skal dermed integreres i skjønnsutøvingen ved saksbehandling etter kulturminneloven. Miljøkonsekvensene av kulturmiljøfredningen skal vurderes i et helhetlig og langsiktig perspektiv, der målet med den planlagte fredningen og eventuelle skadelige følger for naturmangfoldet må veies mot hverandre.

De miljørettslige prinsippene i §§ 8-12 er rettet mot offentlig virksomhet, og får ikke direkte virkning for private eiere. Prinsippene får virkning for private først når de blir lagt til grunn og konkretisert ved forvaltningens utøvelse av myndighet og ved de offentliges forvaltning av egen eiendom. Innenfor Bygdøy kulturmiljø eier staten eiendommen Bygdø Kongsgård og museumsområdet, og på disse eiendommene gjelder derfor prinsippene i §§ 8-12 for den konkrete eiendomsforvaltningen, herunder skjøtsel. For de private eiendommene Killingen, Smedbråten og deler av tre boligtomter i Dronninghavnveien vil prinsippene få virkning gjennom de bestemmelsene som vedtas for kulturmiljøfredningen og håndhevingen av disse.

Kunnskapsgrunnlaget (§ 8)

Når det gjelder § 8 Kunnskapsgrunnlaget skal dette bygge på både vitenskapelig og erfaringsbasert grunnlag. Bygdøy er svært godt dokumentert, både geologisk og botanisk. Allerede i 1850-årene ble de første botaniske registreringene og geologiske kartleggingene gjennomført. I nyere tid har forskere fra Universitetet i Oslo og Norsk institutt for naturforskning gjort en rekke verdifulle funn av planter, dyr og geologi (NINA-rapport 77). Norsk Botanisk Forening og Naturvernforbundet i Oslo og Akershus har også bidratt til å sette søkelyset på områdets biologiske og geologiske betydning (Bygdøy-rapport 2004).

Den eneste aktøren som har en sammenhengende erfaring gjennom bruk og samspill med naturen i området i mer enn 150 år, er Bygdø Kongsgård. Selv om disse erfaringene ikke er sammenfattet skriftlig, foreligger det en rekke beretninger om driften av Kongsgården, ikke minst fra folkeparkens glanstid på 1800-tallet.

I Direktoratet for naturforvaltnings Naturbase er det omkring 50 oppførte registreringer for den nordvestre delen av Bygdøy, hver med sitt faktaark. Disse registreringene omfatter naturtyper både innenfor sone A og sone B, men der hovedvekten av registreringer ligger i sone A.

Deler av folkeparken ble blant annet anlagt i det som i dag er klassifisert som kalklindeskog og som nå er ført opp på Norsk rødliste for naturtyper 2011, der den er ført opp som sårbar. Kalklindeskog er blant de utvalgte naturtypene som nå har fått en egen forskrift etter naturmangfoldloven og som det er laget en egen handlingsplan for.

I sone A (folkeparken, Killingen og Smedbråten) er det bare noen få mindre skog- og hagemarkarealer som ikke er markert som viktige i registreringene. Innenfor museumsområdet (sone B) er det motsatt, her er det bare registrert et par områder med utvalgte naturtyper (kalkskog) på kollene i nord. Til sammen er så godt som alle områdene som ble gjort tilgjengelige for befolkningen i Karl Johans folkepark, og som folk fortsatt ferdes i, viktig og sårbar natur av nasjonal eller regional verdi.

Særlig innenfor sone A er det registrert en del arter som er klassifisert som truet eller nær truet, jf. Norsk rødliste for arter 2010. Av insekter som er klassifisert som sterkt truet og sårbare, kan nevnes for eksempel alantfjærmøll og liten lakrismjeltsekkmøll og lakrismjeltfrøvikler. Av karplanter som er truet i henhold til Norsk rødliste for arter 2010, kan nevnes aksveronika i Kongeskogen, strandrørtopp og dverggylden.

Av truede sopparter, jf. Norsk rødliste for arter 2010, kan nevnes kjempeslørsopp, stanknarrevokssopp, kanarigul slørsopp og bananslørsopp.

Kongeskogen ligger høyere enn jordbruksarealene i nordøst, og er i hovedsak en grunnlendt kalkskog av typen lågurt-lyngkalkfuruskog, jf. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Naturtypen er der definert som nær truet. Skogen er en mosaikk av furuskog, granskog, bjørkeholt, gråorfuktskog, hasselkratt og blandingskog, bl.a. med flere plantete treslag som bøk, edelgran og lerk. Furu er et viktig treslag over det meste av arealet. Den storvokste furua er et sentralt naturelement i Kongeskogen som det er viktig å ta vare på. Forvaltnings- og skjøtselsplaner skal sikre en god videre utvikling av disse naturverdiene. På strekningen fra Hukodden via Paradisbukta til Halsevika finnes det svært verdifulle geologiske avsetninger og formasjoner som brukes mye i undervisning og til faglige demonstrasjoner.

Thulstrupløkken/Rohdeløkken omfatter flere kulturpåvirkete naturtyper som til sammen utgjør et kulturlandskap med preg av tidligere tiders løkkelandskap. Her finnes en mosaikk av beitemarker og hagemarksskoger med lang kontinuitet og med arter knyttet til lysåpne plantesamfunn og kulturmark. Tidligere og nåværende bruk har resultert i en rekke biotoper fra parkpregete edelløvskogsområder med alm-lindeskog til ung askeskog, gråor-heggeskog, gjengroende blodstorkenebbenger, takrørsump, fukteng, beitemark og hagemarkskog med eiketrær. Denne mosaikken av naturtyper må tas vare på og forankres

i forvaltnings- og skjøtselsplanene. En av naturtypene innenfor Rohdeløkken er åpen grunnlendt kalkmark i boreonemoral sone, en naturtype som er klassifisert som sårbar i Norsk rødliste for naturtyper 2011. Kystnære arealer viser særpregete geologiske lokaliteter, der strandblotningene langs Rohdeløkken og inn mot Frognerkilen er typelokalitet for Frognerkilformasjonen. Strandprofilen fra den gamle dampskipsbrygga og vestover i Frognerkilen viser en ubrutt lagserie med gradvis yngre avsetningsbergarter fra sen ordovicium, blant annet i form av skifere med kalkknoller.

Faktaarkene i Naturbase inneholder ingen konkret anbefaling om skjøtsel av Kongeskogen og Thulstrupløkken/Rohdeløkken, men beskrivelsen sier likevel at området inneholder mange naturelementer med sjeldne arter knyttet til lysåpne plantesamfunn og kulturbetinget bruk. Konklusjonen når det gjelder skjøtsel vil være at denne bruken fortsetter.

I tillegg er det 16 naturtyper med til sammen ca. 50 lokaliteter innenfor fredningsområdet: 4 bløtbunnsområder i strandsonen, 1 mudderbank, 1 østersforekomst, 1 sand- og grusstrand, 2 strandenger og strandsumper (skjermet strandsump), 7 rike strandberg, 1 tørreng (slåttemark), 1 hagemark (eikehage), 1 naturbeitemark, 7 kalkskoger, 14 rike edelløvskoger (alm-lindeskog, alm-hasselskog, myske-bøkeskog), 2 småbiotoper (skogholt med engpartier), 1 dam, 1 allé, 2 områder med store gamle trær, 1 sørvendt berg og rasmare (kalkrik og/eller sørvendt bergvegg).

Miljøverndepartementet vurderer kunnskapsgrunnlaget på Bygdøy som omfattende og naturverdiene som godt dokumenterte. Departementet anser at effekten av denne fredningen på arter og naturtyper står i et rimelig forhold til sakens karakter, og at kunnskapsgrunnlaget i § 8 dermed er oppfylt.

Økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10)

Ettersom fredningsbestemmelsene for Bygdøy kulturmiljø ikke gir rom for større inngrep eller andre betydelige påvirkninger utenfor allerede bebygde og ellers endrete områder, mener Miljøverndepartementet at faren for skade på økosystem er minimal. Prinsippet i naturmangfoldloven § 10 om økosystemtilnærming og samlet belastning er dermed vurdert og tillagt vekt.

Føre-var-prinsippet (§ 9)

Miljøverndepartementet mener at det foreligger nok kunnskap om effekten av fredningen slik at føre-var-prinsippet ikke får særlig vekt i denne saken, jf. naturmangfoldloven § 9.

§ 11 i naturmangfoldloven sier at tiltakshaver skal dekke kostnadene ved å hindre eller begrense skade på naturmangfoldet som tiltaket volder, dersom dette ikke er urimelig ut fra tiltakets og skadens karakter. I denne saken legger vernet vesentlige begrensninger på hvilke tiltak som kan gjøres i området. Prinsippet er derfor ikke særlig relevant i denne saken.

Miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12)

Når det gjelder § 12, er det særlig ved lokaliseringalternativer for oppføring av bygninger og ved valg av driftsteknikker at paragrafen er relevant. § 12 vil komme til anvendelse når det skal utarbeides en felles forvaltningsplan, og vil være aktuell ved valg av driftsteknikker som skal brukes i forbindelse med landskapsskjøtsel, tilbakeføringstiltak og vedlikehold eller oppføring av bygninger. Forvaltningsplanen må stille krav om bruk av mest mulig miljøvennlige driftsteknikker.

2 SAKSBEHANDLING

2.1 Bakgrunn

Med virkning fra 1.1.2004 sa H.M. Kongen fra seg disposisjonsretten til sentrale deler av eiendommen Bygdø Kongsgård. Staten ønsket å videreføre forvaltningen og driften av eiendommen, og daværende Fornyings- og administrasjonsdepartementet (nå Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet) inngikk i desember 2003 en avtale med Norsk Folkemuseum om forvaltningen av mesteparten av eiendommen Bygdø Kongsgård. I tråd med denne avtalen skal Norsk Folkemuseum i tilknytning til sin museumsvirksomhet forvalte jord- og skogsbruksarealene og utvikle gårdsdrifta videre. Staten selv ved Statsbygg, forvalter strandsonen i vest og de fleste bygningene. For å sikre et best mulig kunnskapsgrunnlag for sin nye forvaltningsoppgave, startet Norsk Folkemuseum i 2004 en flerårig undersøkelse av landskapshistorien på Bygdø Kongsgård med hovedvekt på 1800-tallets folkepark. Undersøkelsen ble utført av Institutt for landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap.

Etter at H.M. Kongen sa fra seg disposisjonsretten til deler av Bygdø Kongsgård, var det flere som tok initiativ til å legge grunnlag for ny forvaltning av området. I juni 2005 kunngjorde Oslo kommune ved Plan- og bygningssetaten igangsetting av regulerings sak for hele eiendommen og museumsområdet, og Samferdselsetaten startet arbeidet med en egen reguleringsplan for en ny gang- og sykkelveitrasé fra Bygdøylokket til Kongsgården. I tillegg sendte Fylkesmannen i Oslo og Akershus forslag til Verneplan for Indre Oslofjord på høring, der to områder på Bygdøy ble foreslått som landskapsvernområder (Kongeskogen og Thulstrupløkken/Rohdeløkken) og to som naturreservater (Hengsåsen og Dronningberget).

Selv om de viktigste delene av området var i statlig eie, viste disse og andre initiativer etter Riksantikvarens vurdering, at en kulturmiljøfredning ville være det beste virkemiddelet for å videreføre det vernet som kongehuset hadde sørget for siden 1836. Etter en avklaring med Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning og Fornyings- og administrasjonsdepartementet (nå Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet) informerte Riksantikvaren i brev av 26.8.2006 de involverte parter om at det ville bli varslet oppstart av fredningssak etter kulturminneloven § 20 for Bygdøy kulturmiljø.

2.2 Saksbehandlingen

I oktober 2006 avholdt Riksantikvaren et orienteringsmøte for involverte parter, og informerte om at fredningssak for Bygdøy kulturmiljø ville bli igangsatt våren 2007. Deltakere på møtet var Fornyings- og administrasjonsdepartementet (nå Fornyings- og administrasjons- og kirkedepartementet), Statsbygg, fylkesmannen i Oslo og Akershus, Det Kongelige Slott, Norsk Folkemuseum, Oslo kommune ved Byantikvaren, Plan- og bygningsetaten, Friluftsetaten og bydel Frogner, Institutt for landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap og Riksantikvaren. I april 2007 varslet Riksantikvaren formelt om oppstart av fredningssak for Bygdøy kulturmiljø og satte en frist for uttalelser til 23.5.2007.

Oslo kommune ved Plan- og bygningsetaten hadde 20.6.2005 varslet oppstart av arbeid med en reguleringsplan for eiendommen Bygdø Kongsgård. Riksantikvaren valgte å gi kulturmiljøfredningen samme avgrensning som reguleringsplanen, med tillegg av Killingen. I ettertid er et par arealer tatt ut av reguleringsplanen, men beholdt i fredningen. Plan- og bygningsetaten og Riksantikvaren ble i april 2007 enig om en felles framdriftsplan for å koordinere begge disse prosessene. Begge institusjoner bekreftet en felles framdriftsplan i brev av 2.4.2007. I juli 2008 la imidlertid Plan- og bygningsetaten ut forslag til reguleringsplan til offentlig ettersyn med frist 15.9.2008.

Riksantikvaren henvendte seg til Plan- og bygningsetaten den 3.6.2008 og ba om at den tidligere avtalte framdriftsplanen ble holdt. I brevet ble det også varslet innsigelse til reguleringsplanforslaget.

For reguleringsplanarbeidet var det nedsatt ei referansegruppe, der Riksantikvaren ble med fra 2007, og ei reguleringsgruppe. Riksantikvaren nedsatte i mai 2007 ei samarbeidsgruppe for arbeidet med forvaltningsplanen for kulturmiljøet. Deltakere i denne gruppa var Statsbygg, Norsk Folkemuseum, fylkesmannens avdelinger for miljøvern og landbruk, bydel Frogner, og Oslo kommune ved Byantikvaren, Plan- og bygningsetaten, Friluftsetaten og Samferdselsetaten. Det ble også gjennomført flere møter for å drøfte enkelttiltak som ble avklart underveis, som gang-/sykkelvei og nytt klubbhus for Kongelig Norsk Seilforening.

Etter varsel om fredning forberedte Riksantikvaren deretter selve fredningssaken. Siden det var relativt få berørte parter og en kunne spare tid, sendte derfor Riksantikvaren ut fredningsforslaget på lokal og sentral høring samtidig 21.11.2008. I den forbindelsen ble det også avholdt åpent kveldsmøte på Bygdøy skole i desember 2008. Frist for å uttale seg til fredningsforslaget ble satt til medio januar 2009.

Den 18.2.2009 ble fredningsforslaget oversendt Oslo kommune ved bystyret, med frist for uttalelse til 8.5.2009. Kommunen søkte om utsettelse til 31.10.2009. Oslo kommune hadde imidlertid behov for å få forlenget høringsfristen ytterligere. Riksantikvaren satte derfor en endelig frist for bystyrets uttalelse til 1.3.2010. På den måten kunne bystyret behandle

forslagene til kulturmiljøfredning og reguleringsplan parallelt. I bystyremøtet den 17.2.2010 ble først forslag til Reguleringsplan for Bygdøy Kongsgård og folkepark vedtatt. Deretter behandlet bystyret Riksantikvarens forslag om en kulturmiljøfredning i området, og de sluttet seg i hovedsak til det framlagte forslaget til fredning av Bygdøy kulturmiljø. Uttalelsen til fredningssaken ble oversendt Riksantikvaren i brev av 23.2.2010.

Totalt mottok Riksantikvaren 30 skriftlige høringsuttalelser i den lokale/sentrale høringsrunden. Utkast til fredning av Bygdøy kulturmiljø ble deretter oversendt Miljøverndepartementet til sluttbehandling den 31.5.2010.

Riksantikvaren har fremmet innsigelse til reguleringsplan for Bygdøy Kongsgård og folkepark fordi den på vesentlige punkter er i konflikt med kulturmiljøinteressene på Bygdøy. Reguleringsplanen ble oversendt Miljøverndepartementet til sluttbehandling 5.1.2011. Miljøverndepartementet vil se reguleringsplanen og kulturmiljøfredningen i sammenheng.

Følgende instanser har hatt saken til uttalelse

Lokal og sentral høring:

Staten v/ Fornyings- og administrasjonsdepartementet, Oslo kommune, A/S Killingen, Christian Gruner Sundt og Else Helene Sundt, Johan Henrik Andresen, Universitetet i Oslo, Norsk Folkemuseum, Ullevål universitetssykehus HF, Statsbygg, Det Kongelige Hoff, Fylkesmannen i Oslo og Akershus (både Landbruksavdelingen og Miljøvernavdelingen), Universitetet for miljø- og biovitenskap v/ Institutt for landskapsplanlegging, Universitetet i Oslo-Naturhistorisk museum, NINA, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, Norsk Botanisk forening-Østlandsavdelingen, Oslo kommune-Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune-Byantikvaren, Oslo kommune-Friluftsetaten, Oslo kommune-Idrettsetaten, Oslo kommune-Samferdselsetaten, Oslo kommune-Vann- og avløpsetaten, Oslo kommune-Trafikketaten, Oslo kommune-bydel Frogner, Oslo Havn KF, Bygdø Vel, Natur- og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy, Bygdøy Menighet c/o Frogner menighetskontor, Bygdøy skole, Sjøsenteret Killingen AS, Killingen Båttforening, Kongelig Norsk Seilforening, Oslo Seilforening, Norske Studenters Roklubb, Nord Bygdø Kano Og Kajakklubb v/ Melgård, Oslo Roklubb v/ Jon Walter, Bygdø & Frogner Rideklubb, Oslo Idrettskrets, Funksjonshemmedes fellesorganisasjon-Oslo, Norges Handikapforbund Oslo, Syklistenes landsforening Oslo/Akershus, Fortidsminneforeningen-Oslo og Akershus avdeling, Oslofjordens Friluftsråd, Kultur- og kirke departementet (nå Kulturdepartementet), Kunnskapsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, Fiskeridirektoratet, Statens forurensingstilsyn, Statens vegvesen-Vegdirektoratet, Statens Kartverk, Norges geologiske undersøkelse, Politidirektoratet, Statens landbruksforvaltning, Sjøfartsdirektoratet, Kystverket, ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd), Norges forskningsråd, Norsk institutt for kulturminneforskning, Norsk institutt

for skog og landskap, Norsk institutt for naturforskning, Norsk institutt for by- og regionforskning, Norsk institutt for vannforskning, Jordforsk, Foreningen Norden, Norges naturvernforbund, Norges Miljøvernforbund, Natur og Ungdom, Sabima, WWF-Norge, Friluftslivets fellesorganisasjon, Friluftsrådenes landsforbund, Fortidsminneforeningen, Norsk Kulturarv, Norges Kulturvernforbund, Landslaget for lokalhistorie, Den norske historiske forening, Norsk museumsforbund, Norges Velforbund, Selskapet for Norges Vel, Norske arkitekters landsforbund og Norske landskapsarkitekters forening.

3 VIKTIGE ENDRINGER I LØPET AV FREDNINGSPROSESSEN

Ordlyden i formålsparagrafen, § 2, er blitt endret etter den lokale/sentrale høringen. Dette er gjort for ytterligere å presisere intensjonene for fredningen uten at realitetene er blitt endret. Formålsparagrafen framhever derfor Kong Karl Johans og de øvrige Bernadottekongenes opprinnelige hensikt med å åpne eiendommen Bygdø Kongsgård for allmennheten. Det er også blitt føyd til ordet "landskapsmessig" i formålsparagrafen i tilknytning til de private eiendommene som er inkludert i fredningen. Begrunnelsen er at de private eiendommene ikke har noen historisk tilknytning til kongsgården.

Innenfor sone B (museumsområdene) har forskriften fått en ny tilføyelse etter høringen. Ny § 9.3 tillater eventuelle nye museumsbygninger og andre tiltak som er nødvendig for museumsdriften, dersom det tas hensyn til det fredete kulturmiljøet og er godkjent av Riksantikvaren. Videre er det blitt føyd til et nytt punkt om forbud mot innføring av fremmede organismer i § 6, 5.

Departementet har i sluttbehandlingen tatt ut av fredningsforslaget to områder med svært stort naturmangfold, Dronningberget og Hengsåsen. Disse områdene vernes etter naturmangfoldloven som naturreservat. Kulturminneloven vil ikke i tilstrekkelig grad kunne sikre naturverdiene på Dronningberget og Hengsåsen. Kulturminneverdiene i disse områdene vil i all hovedsak kunne ivaretas gjennom vern etter naturmangfoldloven.

De eksisterende verneområdene Killingen naturminne og Kaffeskjær fuglefredningsområde samt de nyopprettete naturreservatene på Dronningberget og Hengsåsen unntas dermed fra kulturmiljøfredningen. For Dronningberget og Hengsåsen naturreservater inngår kulturmiljøverdiene som historisk særlig knytter seg til funksjonene kongelig sommerresidens, folkepark og friluftsområde, som en del av formålet med vernet.

Innenfor Dronningberget naturreservat er de kulturhistorisk viktige parkområdene rundt Wedelmonumentet og Sæterhytten ikke med i reservatet, men omfattes av kulturminneloven og inngår i området som fredes som kulturmiljø. Likedan er det for Hengsåsen naturreservat, der husmannsstua Hengsåsen med omkringliggende

hageanlegg ikke er med i reservatet, men omfattes av kulturminneloven og inngår i det området som fredes som kulturmiljø.

Ettersom Hengsåsen vernes som naturreservat uten en tilleggssone i sjøen, tas sjøområdet nordvest for Hengsåsen og landarealet innerst i Bestumkilen, inkludert klubbhuset til Oslo Roklubb, ut av kulturmiljøfredningen. Dette arealet ville blitt liggende isolert fra resten av kulturmiljøet uten noen selvstendig kulturhistorisk verdi. Som en konsekvens av dette har et tidligere foreslått punkt om oppmerking av robane i Bestumkilen blitt tatt ut av forskriften § 7.

Øvrige endringer utover de ovennevnte er av mindre, språklig karakter.

4 FORVALTNING – ØKONOMISKE OG ADMINISTRATIVE KONSEKVENSER

Forvaltning av fredningsforskriften er tillagt Riksantikvaren. Utgifter til grensemerking, forvaltning m.m. dekkes innenfor ordinære budsjett poster.

5 HØRINGSUTTALELSER

Politidirektoratet, Statens vegvesen, region øst og Norsk institutt for vannforskning har ingen kommentar til fredningsforslaget.

5.1 Generelle positive merknader til fredningsforslaget

Brit-Lillian og Harald Gaarde, Naturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo og Oslo kommune ved Byantikvaren støtter forslag til kulturmiljøfredning.

Bestumkilens Venner ønsker fredningsforslaget velkommen.

Fiskeridirektoratet ser positivt på forslaget om fredning. Fiskeri- og kystdepartementet slutter seg til Fiskeridirektoratets uttalelse.

Statsbygg mener at fredningsforslaget vil sikre både kulturminne- og naturverdiene i området. Statsbygg påpeker enkelte feil i Riksantikvarens saksframstilling.

Bydel Frogner, Bydelsadministrasjonen mener at fredningsforslaget med ytterligere bearbeiding, vil gi et godt grunnlag for å ta vare på verneverdiene på Bygdøy men etterlyser en mer framtidsrettet tilnærming til viktige samfunnsoppgaver.

Friluftsetaten, Oslo kommune ser positivt på vern av Bygdøy etter kulturminneloven, men bevaring av områdets biologiske verdier bør inngå som en del av formålet med fredningen.

Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten ser det som positivt at formålet med fredningen tilsier at de enkelte områdene skal kunne utvikles i harmoni med miljøets kulturhistoriske verdier, men mener at dette ikke er klart nok fulgt opp i forskriften.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Miljøvernavdelingen, ser positivt på fredningsforslaget og dets målsetting om å behandle området mest mulig helhetlig, men finner ikke at en kulturmiljøfredning alene kan ivareta det store biologiske mangfoldet i området.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen er positiv til at landbruksarealene knyttes til fredningsformålet. Landbruksavdelingen ser at en kulturmiljøfredning kan bidra til å sikre dyrka mark og kulturlandskap.

Direktoratet for naturforvaltning ser positivt på en kulturmiljøfredning, men anser ikke kulturminneloven som et tilstrekkelig virkemiddel til å sikre naturverdiene i naturreservatet.

Landbruks- og matdepartementet er positiv til fredningsforslaget ut fra hensynet til jordvern, kulturlandskap og en fortsatt drift av landbruksområdene.

Norsk Folkemuseum mener at forslaget til kulturmiljøfredning vil sikre området mot ytre faktorer og styrke vernet av dyrka mark og viktige rekreasjonsarealer.

Oslofjordens Friluftsråd anser at forslaget til kulturmiljøfredning ivaretar friluftinteressene på en god måte samtidig som naturverninteressene synes godt ivaretatt.

Riksantikvaren tar kommentarene til etterretning.

Miljøverndepartementet merker seg de positive synspunktene til fredningen. Når det gjelder de mer faglige innspillene, behandles disse under de respektive temaene.

5.2 Særskilte merknader knyttet til ulike sider ved fredningsforslaget

5.2.1 Avgrensingen av fredningsområdet:

5.2.1a Killingen

Selskapet for Bygdøy Vel er fornøyd med at Killingen er med i fredningsforslaget.

Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy syntes det er positivt og interessant at Killingen er tatt med i det foreslåtte verneområdet.

Statsbygg mener det tas et helhetlig grep i fredningssaken når Killingen inkluderes i fredningsforslaget.

Riksantikvaren har inkludert øya Killingen i fredningsområdet fordi den landskapsmessig og visuelt hører til Bygdøylandet, ettersom den avgrenser landskapsrommet ved Bygdøy Sjøbad mot vest, og fordi den utgjør en del av båtmiljøet i dette sjøområdet.

Miljøverndepartementet tar synspunktene til etterretning, og er enig i Riksantikvarens forslag til avgrensning av fredningsområdet som inkluderer Killingen. Etter departementets syn må Killingen og Bygdøy Sjøbad ses i en sammenheng. Det er lange tradisjoner knyttet til båtbruk på Killingen, mens Bygdøy Sjøbad har tradisjoner med folkebad og andre friluftaktiviteter. Verdien knyttet til Bygdøy Sjøbad og nyetableringen av stranden, gjør at det bør tilrettelegges for at disse formålene ytterligere kan styrkes.

Kulturminneloven gir ikke rom for etablering av buffersoner rundt et fredet kulturmiljø. I mangel av en slik sone vil Killingen fungere som en visuell skjerm mot eventuell forstyrrende framtidig bebyggelse i Bestum-Lysakerområdet. Det bør legges opp til at allmennheten får tilgang til Killingen i framtida og at tilgjengeligheten til øya sikres uten at ei ny bru skjemmer kulturmiljøet.

5.2.1b Vikingskipshuset

Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy støtter at Vikingskipshuset og Norsk Folkemuseum inngår i Bygdøy kulturmiljø, siden disse områdene tidligere var en del av krongodset på Bygdøy, og siden institusjonene er en del av vår nasjonale historie og rommer samlinger med gjenstander fra Norges kulturhistorie.

Universitetet i Oslo setter spørsmålsteget ved at Vikingskipshuset med tomt ses som en del av kulturlandskapet på Bygdøy, og ber om at eiendommens utbyggingspotensial ikke begrenses. Etter oppdrag fra Kunnskapsdepartementet arbeides det med en KS1-analyse (ekstern kvalitetssikring) av alternative løsninger for et nybygg for Kulturhistorisk museum, blant annet i form av en samlokalisering med Norsk Folkemuseum. Uansett vil det ved Vikingskipshuset bli nødvendig med et publikumsbygg med kafé, butikk mm. På grunn av de utredningene som er i gang ber universitetet om å vente med fredningsforslaget til staten har avklart sine planer for framtidig bruk av museumseiendommene på Bygdøy.

ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) mener det er uheldig å reise fredningssak nå som omfatter Vikingskipshuset før det har kommet en avklaring på spørsmålet om husets framtidige bruk. ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) frykter at en kulturmiljøfredning vil låse de fysiske mulighetene, og forutser utfordringer knyttet til bevaring og formidling innenfor foreldete rammer.

Kunnskapsdepartementet viser til møte med Riksantikvaren 8.12.2008, og minner om sitt samarbeid med Universitetet i Oslo om å utarbeide alternative konsepter for et nytt Kulturhistorisk museum. Dersom Vikingskipshuset fredes, er departementet bekymret over fredningsforslagets krav om dispensasjon for mer omfattende bygningsmessige tiltak knyttet til de faste bygningene, noe som oppfattes som en sementering av dagens forhold. Kunnskapsdepartementet oppfordrer til å se fredningssakene for kulturmiljøet og Vikingskipshuset med innhold i sammenheng.

Riksantikvaren merker seg at Universitetet i Oslo, ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd), Kirke- og kulturdepartementet (nå Kulturdepartementet) og Kunnskapsdepartementet frykter at forslaget om kulturmiljøfredning på Bygdøy skal legge uønskete føringer for utviklingen av Vikingskipshuset og Kulturhistorisk museum. Riksantikvaren har i tråd med dette endret forslaget til forskrift § 9 om museumsområdet (sone B). Endringen innebærer at tilflyttete og faste bygninger på museene skal behandles på samme måte, det vil si uten krav om dispensasjon, men at planer for utviklingen av museene fortsatt nedfelles i en tiltaksplan som forelegges Riksantikvaren. Ved å legge fram en tiltaksplan for Riksantikvaren får en diskutert hovedtrekkene i planene og konsekvensene av dem, sett i forhold til formålet med fredningen. Riksantikvaren er i prinsippet positiv til at Vikingskipshuset utvides. Tomta har et potensial for en betydelig bygningsmasse. Ingen av fredningsforslagene (kulturmiljøfredningen og fredningen av selve Vikingskipshuset) vil være til hinder for å gjennomføre nye byggeprosjekter i tilknytning til Vikingskipshuset, så lenge de innebærer en videreutvikling av museet som er i tråd med fredningens formål.

Miljøverndepartementet har notert seg synspunktene fra de berørte instanser. Departementet er imidlertid av den oppfatning at Riksantikvaren ved å endre forslaget til forskrift § 9 har imøtekommet behovene for å kunne drive og utvikle museet videre. Miljøverndepartementet understreker at kulturmiljøfredningen ikke omfatter fredning av Vikingskipshuset med innhold. En slik bygningsfredning må fremmes som egen sak med hjemmel i kulturminneloven § 15. Kulturmiljøfredningen vil ikke legge føringer for den framtidige beslutningen om ny lokalisering av Kulturhistorisk museum.

5.2.1c Andre

Johan Andresen, eier av Smedbraaten, foreslår at grensene for fredningen trekkes slik at de planlagte byggeprosjektene på eiendommen hans faller utenfor fredningsområdet. Dette begrunnes med at Smedbraaten aldri var en del av kong Karl Johans folkepark.

Selskapet for Bygdøy Vel mener Lille Strømsborg bør vurderes innlemmet i fredningen.

Oslo Kommune ved Byantikvaren hadde sett at Oscarshall og Bygdø Kongsgårds bebyggelse og park hadde vært innlemmet i fredningen, men tar det for gitt at kulturminneverdiene på disse eiendommene forblir ivaretatt.

Riksantikvaren viser til at landskapet utgjør en helhet der Hengsåsen danner avslutningen i nord. Den bratte Hengsåsen som landskapsformasjon utgjør en markant avgrensning av kulturmiljøet i nord slik at den bør bli stående urørt, godt synlig også fra Bestumstranda og -kilen. Hengsåsen naturreservat omfatter ikke bare biologiske verdier, men også geologiske. De to ubehandlede byggeprosjektene på Smedbråten og Karenslyst illustrerer betydningen av å opprettholde den nordlige delen av det foreslåtte fredningsområdet som inngrepsfritt. Riksantikvaren mener det derfor ikke er aktuelt å flytte grensen for fredningen for å holde de ubehandlede byggeprosjektene på Smedbråten og Karenslyst utenfor fredningsområdet. Forøvrig har formålsbestemmelsen fått en tilføyelse med ordet ”landskapsmessig” i siste setning i første avsnitt, ettersom de private eiendommene strengt tatt ikke har noen historisk tilknytning til kongsgården, men likevel inngår i den landskapsmessige helheten som kulturmiljøet utgjør.

Når det gjelder forslaget om å innlemme Oscarshall og de sentrale delene av Bygdø Kongsgårds bebyggelse og tilleggende park til kulturmiljøfredningen, viser Riksantikvaren til at disse eiendommene er underlagt H.M. Kongens disposisjonsrett, og behandles som fredet i henhold til St.prp. nr. 65 (2002-2003), St.prp. nr. 34 (2003-2004) og Stortingets Innstilling S. nr. 96 (2003-2004). Riksantikvaren har ikke vurdert Lille Strømsborg.

Miljøverndepartementet støtter Riksantikvarens vurderinger med hensyn til at Hengsåsen utgjør et vesentlig landskapselement i kulturmiljøet og er en naturlig avgrensning og visuell barriere i nord. Dette landskapselementet samt de kulturhistoriske verdiene og kulturminnene i området blir sikret i tilstrekkelig grad gjennom vern som naturreservat etter naturmangfoldloven. Hengsåsen er derfor tatt ut av kulturmiljøfredningen. Departementet har endret fredningsgrensen mot Hengsåsen i tråd med dette.

Ettersom Hengsåsen vernes som naturreservat uten en tilleggssone i sjøen, tas sjøområdet nordvest for Hengsåsen og landarealet innerst i Bestumkilen, inkludert klubbhuset til Oslo Roklubb, ut av kulturmiljøfredningen. Dette arealet ville blitt liggende isolert fra resten av kulturmiljøet uten noen selvstendig kulturhistorisk verdi. Departementet har følgelig ingen hjemmel til å frede det etter kulturminneloven § 20.

Når det gjelder Smedbråten, inngår dette området i kulturmiljøfredningen som et sentralt landskapselement i forlengelse av Hengsåsen. Departementet viser til at Riksantikvaren etter den lokale/sentrale høringen endret formålsparagrafen til å inkludere også landskapsmessige forhold. Dette gir derfor en hjemmel for å inkludere også den private eiendommen Smedbråten i fredningen. Eksisterende bruk av eiendommen kan fortsette som før, uavhengig av fredningen.

Departementet anser for øvrig at de kulturhistoriske verdiene knyttet til Oscarshall og Bygdø Kongsgårds hovedbygning og sidebygg og park blir tilstrekkelig godt ivaretatt gjennom de gjeldende avtaler som foreligger, jf St.prp. nr. 65 (2002-2003), St.prp. nr. 34

(2003-2004) og Stortingets Innstilling S. nr. 96 (2003-2004). Disse områdene holdes utenfor kulturmiljøfredningen.

5.2.2 Sone A og sone B og forvaltningen av disse områdene

Selskapet for Bygdø Vel maner til en viss forsiktighet når det gjelder planer om utbygging av nye attraksjoner, ettersom det allerede er stort antall besøkende på Bygdøy. Bygdø Vel er imidlertid positiv til Norsk Folkemuseums planer om å gjøre om det gamle gartneriet på kongsgården til et levende sted med servering og dyrking av vekster.

Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy er positiv til en "folkehage" på det gamle gartneriområdet i Thulstrupløkken.

Norsk Folkemuseum mener at museumsområdet like gjerne kunne vært unntatt fra fredningen. Men slik fredningsforslaget nå er utformet, sikrer det likevel Norsk Folkemuseum nødvendig handlingsrom i driften av både Norsk Folkemuseum og Bygdø Kongsgård, og at museets kompetanse fortsatt skal ligge til grunn for vern og videreutvikling av området i sone A og sone B.

Oslo kommune, Plan- og bygningsetaten mener at godkjent reguleringsplan bør være grunnlag for å godkjenne tiltak i både sone A og B.

Statsbygg anser inndelingen i sone A og B som fornuftig.

ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) uttaler seg til den delen av fredningsforslaget som dreier seg om museene, og stiller spørsmål ved nødvendigheten av å foreslå fredning både for sone A og B, men især for sone B. ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) viser til avtale mellom staten og Norsk Folkemuseum om forvaltningen av Oscar IIs samlinger. Museet har den nødvendige kompetansen og egeninteresse til å sikre disse verneinteressene. ABM-utvikling (nå Norsk Kulturråd) kan vanskelig se at Riksantikvaren sitter med kompetanse som skulle tilsi at man skal kunne "overprøve" museets planer for bevaring av dette anlegget. Alle bygninger på museumsområdene i sone B, både tilflyttete og faste, bør underlegges samme bestemmelser.

Kultur- og kirkedepartementet (nå Kulturdepartementet) viser til todelingen i sone A og B, og stiller spørsmål om fredningsforslaget er nødvendig for sone B, museumsområdet. Departementet frykter at det skapes unødig tungvinte saksprosedyrer, og ser ikke hvordan fredningen vil kunne styrke forvaltningen av museumsområdene. For øvrig vises det til ABM-utviklings (nå Norsk kulturråd) høringsuttalelse.

Riksantikvaren merker seg at Norsk Folkemuseum, ABM-utvikling (nå Norsk Kulturråd) og Kirke- og kulturdepartementet (nå Kulturdepartementet) stiller spørsmålstegn ved soneinndelingen og særlig for sone B. Etter Riksantikvarens oppfatning har det i løpet av fredningsprosessen blitt klarere hva som er museenes og kulturminnemyndighetens roller

når det gjelder drift og videreutvikling av museene på den ene siden og forvaltningen av det foreslåtte fredningsområdet på den andre. Bestemmelsene for sone B sikrer både Norsk Folkemuseum og Vikingskipshuset en stor grad av frihet til å videreutvikle sine bygninger og områder etter framlegging av en tiltaksplan for Riksantikvaren. Riksantikvaren har ingen ønsker om å "overprøve" museumsfaglige vurderinger. Riksantikvaren viser til at det er gjennom tiltaksplanen en får diskutert hovedtrekkene i aktivitetene og konsekvensene av disse, sett i forhold til formålet med fredningen. I tråd med innspillene har Riksantikvaren endret forslaget til forskrift § 9 om museumsområdet (sone B). Endringen innebærer at tilflyttete og faste bygninger på museene ikke behøver dispensasjon, men at planer for utviklingen av museene skal nedfelles i en tiltaksplan som forelegges Riksantikvaren.

Miljøverndepartementet er av den oppfatning at museene skal kunne videreutvikles innenfor rammene av en kulturmiljøfredning. Dette er nedfelt i formålsbestemmelsen. Inndelingen i sone A og sone B er en praktisk og fleksibel måte å sikre den framtidige forvaltningen av de fredete områdene på. Når det gjelder forvaltningen av områdene innenfor sone A, er det lagt opp til at Norsk Folkemuseum kan endre eksisterende bruk/virksomhet som ikke er i strid med fredningsformålet. Imidlertid skal slike endringer være i tråd med godkjent forvaltningsplan, jf § 7, 6 i forskriften. Dette betyr at for eksempel en framtidig endring av driftsmetoder innenfor landbruket kan skje om dette forankres i forvaltningsplanen.

Oppføring av eventuelle nye bygg og gjennomføring av andre tiltak som er nødvendige for å videreføre tillatt bruk/virksomhet, må det søkes om dispensasjon for. På den måten er en sikret at kulturmiljøverdiene blir godt ivaretatt, og at det blir en nødvendig forutsigbarhet for Norsk Folkemuseum i den videre forvaltningen av områdene i sone A, jf § 8, 6 i forskriften.

Departementet peker på nødvendigheten av at det må søkes om dispensasjon for tilbakeføringstiltak. Tilbakeføring er en type tiltak som det kan være store meningsforskjeller om, og som kan utføres på mange forskjellige måter, med store konsekvenser for kulturmiljøet. Hver tilbakeføring vil også være helt forskjellig fra alle andre, avhengig av hva som skal tilbakeføres, for eksempel bygninger, gangstier, hageanlegg, strandarealer etc. Departementet mener at tilbakeføringstiltak derfor må behandles som en dispensasjonssak, og på vanlig måte behandles av kulturminnemyndigheten.

Etter departementets syn er endringene som er blitt gjort i forskriftens § 9 viktig for nettopp å sikre en effektiv, praktisk og fleksibel forvaltning av museumsområdene i sone B. Departementet anser med dette at både hensynet til museenes mulighet for framtidig utvikling og drift og hensynet til kulturmiljøet er ivaretatt.

5.2.3 Naturverdier

Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy peker på områdets store biologiske verdier, og har synspunkter på gjenfylling av dammer og dagens praksis med å fjerne all buskvegetasjon. Dette hindrer trær i å etablere seg og kan være til skade for floraen og fuglefaunaen. Det vises også til områdets internasjonale verdier knyttet til geologi. Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy støtter at de fire foreslåtte verneområdene inngår i kulturmiljøfredningen. Det foreslås et femte naturområde "Rensdyrhaugen" som også bør vernes.

Selskapet for Bygdøy Vel viser til betydningen strandsonen har, i form av svaberg, løsmasser og marin biologi. Disse verdiene har ikke blitt undersøkt, og det er en mangel. Videre vises det til de mange hageanleggene og pryddammene som fantes i Folkeparken. Dammene bør reetableres, både av hensyn til den forskjønnende virkningen i kulturlandskapet, men også av hensyn til dyre- og plantelivet. Bygdøy Vel viser også til at enkelte av områdene med fossiler og noen stratigrafiske typelokaliteter er av internasjonal verdi. Det vises også til at Dronningberget har internasjonal verdi på grunn av sin unike soppflora. Bygdøy Vel stiller spørsmålsteget ved hvilken instans som har ansvaret for naturforvaltningen i området.

Oslo kommune ved Friluftsetaten mener at kulturminneloven ikke egner seg til å sikre de biologiske kvalitetene. De peker på at bevaring av områdets biologiske kvaliteter bør være en del av formålet med fredningen og foreslår enkelte endringer i fredningsforskriften (§§ 2, 6, 7 og 8).

Oslofjordens Friluftsråd synes at naturverninteressene er ivaretatt i tråd med tidligere forslag om fire verneområder, og peker på at tidligere kartlegginger av biologisk mangfold må legges til grunn når det skal utarbeides forvaltnings- og skjøtselsplaner. Videre gjøres det oppmerksom på at spesielt rike fuglebiotoper ikke må utsettes for tynning/rydding av undervegetasjon for blant annet å bedre sikt til kulturminner.

Naturhistorisk Museum, Universitetet i Oslo foreslår en retting i saksframstillingen når det gjelder artsmangfoldet på Dronningberget.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Miljøvernavdelingen mener at en kulturmiljøfredning alene ikke kan ivareta det store biologiske mangfoldet i området, og opprettholder sitt forslag om å etablere Dronningberget og Hengsåsen naturreservater. Det vises til forvaltningen av Djurgården i Stockholm som "nationalstadspark", der en kombinasjon av ulike lovverk, midler og typer av kompetanse sikrer at den samlede innsatsen av dyktige kultur- og naturforvaltere blir bedre enn om en part skulle agere alene. Fylkesmannen anser betegnelsen "kulturmiljø" lite dekkende for naturvernformål, og anbefaler at også naturverdiene blir synlige i navnet på fredningsområdet. Videre bes det om at forslaget til kulturmiljøfredning tar bedre hensyn til geologiske forekomster og til de botaniske

verdiene i Kongeskogen og Thulstrupløkken/Rohdeløkken, i tråd med Fylkesmannens innsigelse til reguleringsplanen.

Direktoratet for naturforvaltning anser ikke kulturminneloven som et tilstrekkelig virkemiddel til å sikre naturverdiene i naturreservatene. Direktoratet har overfor Miljøverndepartementet fremmet forslag om fredning av Dronningberget og Hengsåsen naturreservater. Forslaget om to landskapsvernområder, Kongeskogen og Thulstrupløkken/Rohdeløkken, vil imidlertid ikke bli fremmet, i det Direktoratet for naturforvaltning anser at en kulturminnefredning med en samordnet forvaltningsplan vil sikre naturverdiene her på en tilfredsstillende måte.

Riksantikvaren ser ikke på forslaget om opprettelse av to naturreservater innenfor fredningsområdet som problematisk. Både naturmangfoldloven og kulturminneloven åpner for å ivareta andre verdier i tillegg til dem de primært skal sikre. En forvaltningsplan skal gi føringer for skjøtsel og vedlikehold som konkretiserer disse hensynene. Det er ikke hjemmel i kulturminneloven til å frede naturelementer på grunn av biologiske verdier alene; de må primært ha en kulturhistorisk verdi. Følgene av en kulturmiljøfredning er selvsagt at også biologiske verdier fredes, men det kan ikke uttrykkes som en del av formålet med fredningen, slik Friluftsetaten ønsker. Utfra dette kan heller ikke navnet endres på det foreslåtte fredningsområdet, fra Bygdøy kulturmiljø til noe som peker på et naturinnhold, slik man kan gjøre det i Sverige med begrepet "nationalstadspark".

Miljøverndepartementet er enig med Riksantikvaren i at kulturminneloven hjemler fredning av naturverdier når de bidrar til å skape områdets egenart. Vern av områder ut fra rene naturfaglige hensyn må skje gjennom bruk av naturmangfoldloven. Departementet har derfor kommet til at naturverdiene knyttet til Dronningberget og Hengsåsen best blir sikret gjennom et vern etter naturmangfoldloven. Det foreslås derfor at disse to områdene opprettes som naturreservater, der formålet er både å ta vare på biologiske verdier og å sikre kulturmiljøverdiene i områdene som historisk særlig er knyttet til funksjonene kongelig sommerresidens, folkepark og friluftsområde. Imidlertid er områdene rundt Sæterhytten og Wedelmonumentet på Dronningberget og rundt husmannsstua Hengsåsen på Hengsåsen ikke omfattet av naturreservatene, men inngår i kulturmiljøfredningen.

Det samarbeidet som har funnet sted fram til nå mellom natur- og kulturminneforvaltningen om Dronningberget, har vist at det er mulig å finne fram til skjøtsel og løsninger som ivaretar både natur- og kulturminnehensyn. Departementet er positiv til at det utarbeides en samordnet forvaltningsplan for kulturmiljøet og naturreservatene.

Av hensyn til både kulturmiljøet og naturmangfoldet har departementet føyd til et nytt punkt i forskriften om forbud mot innføring av fremmede organismer innenfor fredningsområdet, jf forskriftens § 6, 5. De få eksisterende eksemplarene av platanlønn som ble plantet ut i folkeparken på 1800 tallet, blir ikke erstattet med samme art når de går

ut. Alt nyere oppslag av platanlønn i kulturmiljøet skal tas ut. Videre kan det være aktuelt å tilbakeføre de gamle hageanleggene som har vært i området rundt og ved eksisterende bygninger eller bygninger som er revet, for eksempel de gamle kongevillaene. Disse hageanleggene kan ha inneholdt gamle kulturplanter som i dag eller i framtida regnes som fremmede organismer. Om det kan dokumenteres at disse plantene har vært plantet der tidligere kan det søkes om dispensasjon for å tilbakeføre disse, jf forskriftens § 8, 12.

5.2.4 Friluftslivsverdier – rekreasjon

Selskapet for Bygdøy Vel peker på den verdien strandsonen har som rekreasjonsareal.

Oslofjordens Friluftsråd minner om at det foreslåtte fredningsområdet omfatter noen av de mest intensivt brukte friluftsområdene i landet, sommer som vinter, og anser at forslaget til kulturmiljøfredning ivaretar disse interessene på en god måte. Oslofjordens Friluftsråd har en del konkrete ønsker for fredningsområdet, som opprusting av Paradisbukta og etablering av et enkelt informasjonssenter (kanskje i Skogvokterboligen) og oppsetting av informasjonsskilt.

Bydel Frogner, Bydelsadministrasjonen ønsker at tiltak av samfunnsgagnlig karakter bør tillates i ytterkanten av fredningsområdet. Dette betyr at publikums tilgang til fjorden må videreutvikles og strandsonen sør for Paradisbukta må gjøres universelt tilgjengelig.

Norsk Folkemuseum mener at kulturmiljøfredningen vil sikre viktige rekreasjonsarealer.

Riksantikvaren peker på at konkrete forslag til bedre tilrettelegging for friluftslivet vil bli tatt med inn i arbeidet med forvaltningsplanen, der det vil avklares hva som eventuelt trengs av dispensasjon. For øvrig inngår opplevelse og bruk av det fredete området som en del av formålet med fredningen. Kulturminneverdiene i området er knyttet blant annet til funksjonene folkepark og friluftsområde til lands og til vanns. Folkeparken og friluftsområdene skal kunne videreutvikles i harmoni med miljøets kulturhistoriske verdier. Forskriftens § 8 er blitt endret slik at enkelte nye tiltak i sone A som både er i tråd med fredningsformålet og anses som nødvendig for den framtidige forvaltningen av området, kan gjennomføres etter dispensasjon når tiltaket er i tråd med reguleringsplan eller annen plan som er i samsvar med fredningen. Eksempler på dette kan være nytt klubbhus for Kongelig Norsk Seilforening i steinbruddet ved Bygdøy Sjøbad, endring av eksisterende parkeringsplasser ved Bygdøy Sjøbad og bruforbindelse til Killingen.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet viser til de store interessene som knytter seg til strandsonen i Indre Oslofjord. Disse interessene knytter seg særlig til allmennhetens tilgang til strandlinjen. Staten, ved Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet er grunneier på Bygdøy-siden av sundet. Departementet har tilrettelagt Bygdøy Sjøbad med tanke på bading og rekreasjon. Det er videre planer om opprydding i området ved og rundt Bygdøy Sjøbad for å lette tilgangen til og forbedre disse områdene ytterligere. En bruforbindelse til Killingen for å gjøre Killingen allment

tilgjengelig inngår i disse planene. Departementet foreslår derfor en presisering av dette i fredningsforskriften § 7, 9.

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet mener det bør gis anledning til å regulere trafikk med store kjøretøyer og anleggsmaskiner ved Bygdøy Sjøbad ut i fra trafikksikkerhetshensyn og hensynet til friluftsinnteresser og kulturmiljøet ved Bygdøy Sjøbad. I den anledning vises det til at den private veien Chr. Fredriks vei/Holstvei, som går fra Bygdøyveien til Bygdøy Sjøbad, ikke er dimensjonert for tungtrafikk. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementets etterlyser derfor en presisering i forskriftens § 8, 1 slik at regulering av trafikken framgår av selve forskriften.

Landbruks- og matdepartementet opplyser om at det arbeides for å etablere et ridehus og rideskole i Bestumkilen. En eventuell rideskole vil kunne ha behov for ridestier for opplæring utenfor ridehall, uteridebane og ridning i terrenget. Det vises til at slike aktiviteter vil kunne komme i konflikt med øvrige friluftaktiviteter. Landbruks- og matdepartementet kan ikke se at Miljøverndepartementet eksplisitt har ivare tatt behovet for eventuell ridning innenfor det fredete kulturmiljøet. Departementet ber om at det tas inn en bestemmelse som tar hensyn til at rideaktiviteter kan tilrettelegges på nærmere angitte stier. Dette er i samsvar med Riksantikvarens opprinnelige forslag til fredningsbestemmelser.

Miljøverndepartementet mener at en kulturmiljøfredning på Bygdøy vil sikre og styrke området friluftslivsverdier. Det vises til presiseringer og tilføyelser Riksantikvaren har gjort i fredningsforskriften §§ 7 og 8 vedrørende dette. Paradisbukta og Bygdøy Sjøbad er de mest brukte badestrendene innenfor fredningsområdet. Fredningen er ikke til hinder for ytterligere tiltak for opprusting av badestrendene og utvalgte deler i dette området i tråd med forvaltnings- og skjøtsplanen som skal utarbeides. Annen tilrettelegging for friluftslivet er ønskelig og tillatt, jf fredningsforskriften § 7.

Det fredete området på Bygdøy har ikke stor arealmessig utstrekning og det er svært intensivt brukt. Vi er enig med Landbruks- og matdepartementet om at potensialet for at det kan oppstå konflikter mellom ulike friluftsinnteresser som gående og syklende eller gående og ridende kan være tilstede. Pr. i dag har ikke departementet registrert at det er noen store konflikter knyttet til dette. Departementet ønsker ikke å være mer restriktiv enn nødvendig. Friluftslovens bestemmelser gjelder for ferdsel både til fots, på sykkel og til hest. Fredningen er derfor ikke til hinder for sykling og ridning på veier og stier i området. Skulle det i framtida oppstå konflikter mellom ulike friluftshensyn, og på en slik måte at fredningsformålet blir truet, vil kulturminnemyndigheten kunne regulere dette, jf fredningsforskriften § 6. Departementet tar derfor ikke Landbruks- og matdepartementets forslag til følge om å regulere sykling og ridning til nærmere anviste stier og veier inn i forskriften.

Når det gjelder større tilretteleggingstiltak for å fremme friluftslivet generelt og for mennesker med nedsatt funksjonsevne spesielt, kan dette tillates gjennom en dispensasjon. For å sikre friluftsverdiene ved Bygdøy Sjøbad er det vesentlig at de trafikale forholdene i området ikke fortrenger eller reduserer friluftssinteressene. I den grad store kjøretøy skaper konflikt i forhold til friluftssinteressene eller trafikksikkerhetsutfordringer kan det i medhold av fredningsforskriften § 7, 2, settes opp skilt på privat vei som regulerer trafikken. For å imøtekomme Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet forslag er det foretatt en mindre presisering i § 8, 1. Det vises for øvrig til at det må søkes om dispensasjon for eventuelle fysiske endringer i trafikkforholdene.

Selv om Killingen ikke inngikk i folkeparken som Kong Karl Johan opprettet, er øya likevel et element i fredningen. Departementet vurderer det som viktig å få en fast gangbruforbindelse mellom Killingen og Bygdøy. En slik gangforbindelse mellom fastlandet og Killingen må gjøres allment tilgjengelig, og vil bidra til å åpne opp området for allmennheten både på landsida og på øya Killingen. Bruforbindelsen må plasseres slik at den kan ivareta flere hensyn og formål, samtidig som den ikke bør framstå som en markant installasjon i sundet. Brua bør inngå som en del av en samlet plan for Killingen, med formål om blant annet å få bedret forholdene for bading og opphold ved Bygdøy Sjøbad. Tillegget om å sikre allmennheten tilgang til bruforbindelsen som Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet foreslår i forskriften § 7, 9, er etter departementets syn en viktig presisering og i tråd med intensjonene med fredningen om å sikre allmennhetens bruk. Forslaget er derfor tatt inn i fredningsforskriften.

5.2.5 Ferdsel

5.2.5a Ferdsel på land

Hengsenga borettslag v/Aina Marie Lien har fokusert på den vanskelige trafikksituasjonen på Bygdøy. Borettslaget mener at en ny barnehage på den tidligere skolehagetomta vil skape mer trafikk på tross av intensjonene om det motsatte, og er også imot en gjenåpning av Bygdøyveien som hovedatkomst til Bygdøy.

Brit-Lillian og Harald Gaarde frarår ny fotballbane ved skolen på grunn av økt trafikkbelastning, og peker på behovet for et nytt fortau langs Strømsborgveien forbi kirketomten.

Selskapet for Bygdøy Vel er opptatt av trafikksituasjonen på Bygdøy og at den må forbedres for alle trafikkantgrupper.

Bydel Frogner, Bydelsadministrasjonen vil legge til rette for den eksisterende bolig- og fritidsbebyggelsen på Killingen, blant annet i form av ei flytebru og en parkeringsordning/båtopplag i det tidligere steinbruddet. Der bør atkomsten fortsatt reguleres ved bom. Ridestier bør merkes og skiltes, og det bør installeres forsiktig belysning langs Wedels vei.

Samferdselsetaten, Oslo kommune peker på at trafikken på veiene forventes å øke i årene som kommer. De framhever viktigheten av å sikre kollektivtrafikken og de myke trafikantene på Bygdøy. Når det gjelder gjennomføringen av en trasé for ny hovedsykkelvei fra E18/Bygdøylokket forbi Kongsgården, opprettholder etaten i prinsippet sitt forslag fra 2006, men støtter Plan- og bygningsetatens reguleringsplanforslag fra 2008 om å bygge en sammenhengende sykkelvei med fortau på denne strekningen. Samferdselsetaten avviser at det er plass til både gang- og sykkelvei langs Dronning Blancas vei innenfor dagens veibredde, men gang- og sykkelveiltak på denne veistrekningen vil likevel kunne betraktes som reversible. Etaten frykter at fredningsbestemmelsene skal utgjøre et hinder for effektiv drift og vedlikehold av veiene.

Riksantikvaren viser til at regulering av trafikk i hovedsak er Oslo kommunes ansvar. Ut fra hva som er fordelaktig for kulturmiljøet har Riksantikvaren gitt til kjenne hva slags løsninger de ser som mest aktuelle. Riksantikvaren mener at biltrafikken på veiene på Bygdøy ikke bør økes ytterligere. Når det gjelder nye gang- og sykkelveier, viser Riksantikvaren til at det er funnet en omforent løsning på dette. Riksantikvaren forutsetter at det vil bli opprettet flere og bedre kollektive trafikktilbud på Bygdøy i framtida. Riksantikvaren har i forskriftens § 8 en bestemmelse om dispensasjon til gjennomføring av nye tiltak i sone A som faller innenfor formålet med fredningen og som ikke representerer en vesentlig endring. Eksempler på slike tiltak er armaturer som benyttes i veibelysning eller endring av eksisterende parkeringsplasser ved Bygdøy Sjøbad. Videre er det i § 7 en oversikt over alle typer tiltak som bestemmelsene i § 6 ikke er til hinder for, det vil si at de kan gjennomføres uten dispensasjon. Siste ledd i § 7 i forskriften forutsetter at godkjent forvaltnings-, skjøtsels- og vedlikeholdsplan skal beskrive nærmere hvordan arbeider og aktiviteter i medhold av pkt. 3-8 kan utføres. Disse punktene omfatter aktiviteter som skjer jevnlig eller gjentas periodisk. Dette bør dermed gjelde for all relevant virksomhet innenfor fredningsområdet, også Samferdselsetatens.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet har kommentert trafikksikkerhetsforholdene ved Bygdøy Sjøbad. Dette er omtalt under pkt. 5.2.4. Friluftslivsverdier – rekreasjon.

Miljøverndepartementet er enig i Riksantikvarens omtale av trafikksituasjonen på Bygdøy. Etter departementets syn er de endringer og tilføyelser som er blitt foretatt i forskriften § 7, et godt bidrag til en fleksibel og praktisk løsning av de trafikale forholdene og det ordinære vedlikeholdet og driften av veiene i området. Etter departementets oppfatning har Riksantikvaren imøtekommet de behov som er blitt framført for de ulike trafikantgruppene.

Departementet er enig i Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets forslag om at det må framgå tydeligere at det kan være nødvendig å endre trafikkforholdene av hensyn til kulturmiljøet. Departementet har foretatt en presisering av ordlyden i § 8, 1, for å imøtekomme Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Videre vil

departementet peke på at det i medhold av § 7, 2 kan settes opp skilt som regulerer trafikken.

5.2.5b Ferdseil til sjøs

Bestumkilens Venner er et samarbeidsorgan mellom tre ro- og padleklubber i Bestumkilen, men bare Oslo Roklubb har klubbhus på Hengsenga og holder til i området. Alle klubbene ønsker likevel en regulert robane på 1100 m langs Bygdøylandet. Det foreslås at oppmerkingen skjer etter internasjonal standard og på en slik måte at båter kan krysse på tvers av banen. Det foreslås også at noe av den ca. 20 år gamle fyllinga innerst i Bestumkilen eventuelt kan graves ut for å gi plass til robanen.

Statsbygg ønsker å samle alle ro- og padleaktiviteter mot Killingen og på Vækerøsideu av Bestumkilen, og viser i sin høringsuttalelse til regulering av ro- og padlebane i forhold til skipsleden i Bestumkilen.

Oslo Havn KF peker på nødvendigheten av å holde farleden gjennom sundet mellom Killingen og Bygdøy åpen.

Kystverket uttaler at den foreslåtte fredningen ikke vil få vesentlig betydning for sjøverts ferdsel ettersom formålet med fredningen primært knytter seg til bebyggelse og kulturlandskap. Kystverket forutsetter likevel at fredningen ikke vil være til hinder for eventuell etablering av navigasjonsinstallasjoner for å sikre den omfattende båtferdselen i området. Det må også åpnes for en oppmerking av robanen i Bestumkilen.

Fiskeri- og kystdepartementet forutsetter at det vil være mulig å kombinere vern og normal ferdsel til sjøs, samt at nødvendig vedlikehold av Kystverkets installasjoner og farleier i området kan utføres og slutter seg til Kystverkets uttalelse forøvrig.

Riksantikvaren bemerker at betydningen av den tekniske infrastrukturen, herunder gamle og nye sjømerker og fyrlykter osv., er svært stor. Vedlikehold og reparasjon av disse er nedfelt som fritak fra saksbehandlingen. I forskriften er det gitt anledning til å merke opp en bane for roing i Bestumkilen.

Miljøverndepartementet viser til Riksantikvarens kommentarer over og mener Fiskeri- og kystdepartementet sin forutsetning er godt ivarettatt i fredningsforskriften. Ettersom Hengsåsen vernes som naturreservat uten en tilleggssone i sjøen, tas imidlertid sjøområdet nordvest for Hengsåsen ut av kulturmiljøfredningen. Likedan tas landarealet innerst i Bestumkilen, inkludert klubbhuset til Oslo Roklubb, ut av kulturmiljøfredningen. Disse arealene ville blitt liggende isolert fra resten av kulturmiljøet uten noen selvstendig kulturhistorisk verdi. Departementet har ingen hjemmel til å frede disse områdene etter kulturminneloven § 20. Som en konsekvens av dette er punktet om oppmerking av robane i Bestumkilen blitt tatt ut av forskriftens § 7.

5.2.6 Jord-, hagebruk- og skogsdrift

Norsk Folkemuseum anser at fredningsforslaget bidrar til å styrke vernet av dyrka jord.

Byantikvaren, Oslo kommune registrerer at forholdet til automatisk fredete kulturminner ikke problematiseres i fredningsforslaget, og på bakgrunn av nye løsfunn under pløying foreslås en maksimal pløedybde på 30 cm. Tilsvarende problemstilling kan knyttes til tiltak i grunnen der det ikke er foretatt en arkeologisk registrering. For at dette skal ivaretas, må det gjennomføres en reguleringsprosess, noe som i øyeblikket synes usikkert. Det må derfor vurderes om uregistrerte automatisk fredete kulturminner skal tas hånd om gjennom fredningen.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen viser til at Oslo Fylkeslandbruksstyre avga fyldige uttalelser til varselet om kulturmiljøfredning og ved offentlig ettersyn av forslag til reguleringsplan for Bygdøy. I hovedsak sa Fylkeslandbruksstyret at jordbruksarealene er en viktig del av kulturlandskapet og bør være med i kulturmiljøfredningen som foreslått, og støtter Riksantikvarens syn at den bruken av landskap og bebyggelse som har formet det verdifulle miljøet, ikke bare må kunne fortsette, men også videreutvikles. Dessuten må forvaltningen av kulturmiljøet være fleksibel og støtte opp om landbruksdrift og aktiviteter på Kongsgården/Norsk Folkemuseum. Nye landbruksaktiviteter i museets regi må ikke stoppe opp på grunn av fredningsprosessen. Landbruksavdelingen mener at den foreslåtte fredningen i hovedsak ivaretar de hensyn som Fylkeslandbruksstyret har påpekt gjennom sine tidligere uttalelser.

Landbruks- og matdepartementet er positiv til forslaget om fredning ut fra hensynet til jordvern, kulturlandskap og en fortsatt drift av landbruksområdene i regi av Norsk Folkemuseum. Fredningen er viktig for å sikre disse interessene best mulig i området, og for at Bygdø Kongsgård fortsatt skal kunne drives som et levende og historisk gårdsbruk nær Oslo sentrum. Utover dette viser departementet til uttalelser fra underliggende etater.

Riksantikvaren mener at for å opprettholde og sikre landskapskvalitetene innenfor det foreslåtte fredningsområdet, er fortsatt landbruksdrift av stor betydning. Landbruksdrifta omfatter både jordbruk, hagebruk og skogskjøtsel, der målet ikke er størst mulig avkastning, men et best mulig økologisk og pedagogisk resultat. Dette er også blitt nedfelt i forslag til fredningsforskrift, jf § 7, 9. Videre vil forvaltningsplanen definere hva "videreføring av landbruksdrifta" vil innebære i praksis, som periodisk vedlikehold av grøftesystemer og andre nødvendige arbeider. Norsk Folkemuseums foreløpige planer om publikumssenter og besøksgård er noe Riksantikvaren støtter. I forskriften § 8, 6 kan det dispenseres ved oppføring av byggverk og gjennomføring av andre tiltak som er nødvendig for å videreføre tillatt bruk/virksomhet.

Forholdet til automatisk fredete kulturminner er ikke problematisert ut over det som sies i § 5, hvor det påpekes at slike kulturminner reguleres av kulturminneloven.

Kulturminneloven gjelder uavkortet i forhold til eventuelt nye funn av automatisk fredete kulturminner. Fredningsforslaget trenger ikke å nevne dette særskilt. Vanlig pløedybde i dag er for øvrig vanligvis under 20 cm.

Miljøverndepartementet mener at fredningen vil sikre at jord-, skog- og hagebruksarealene ikke blir utsatt for ytterligere press og nedbygd. Norsk Folkemuseums drift og formidlingsvirksomhet, herunder landbruksdrift, er en del av formålet med fredningen og noe departementet ser positivt på. I dag driver Norsk Folkemuseum gårdsbruket på Bygdø Kongsgård etter økologiske prinsipper, men over tid kan landbruksdrifta endre seg. I forskriftens § 7, 6 er det tatt høyde for en mulig framtidig endring av driftsmetoder kan skje, om disse endringene ikke medfører endringer av kulturmiljøet i strid med fredningens formål.

Forholdet til automatisk fredete kulturminner forutsettes avklart gjennom forvaltningsplanen og kulturminnelovens bestemmelser. Departementet har omredigert i forskriften slik at forhold vedrørende automatisk fredete kulturminner er samlet på ett sted, i § 5.

5.2.7 Andre nye tiltak:

5.2.7a Barnehage

Hengsenga borettslag v/Aina Marie Lien mener reguleringsplanens forslag om ny barnehage på den tidligere skolehagetomta vil skape mer trafikk på tross av intensjonene om det motsatte, og er skeptisk til en slik utbygging.

Bydel Frogner, Oslo kommune ber om at det innenfor fredningsområdet må gis rom for å innplassere en barnehage i tilknytning til hovedadkomst til Bygdøy. Det vises til at det er et stort udekket behov for barnehageplasser i bydelen.

Bystyret, Oslo kommune finner det naturlig at tiltak av "samfunnsgagnlig karakter" i ytterkant av fredningsområdet må kunne gis dispensasjon fra fredningsforskriften. Barnehage i Hengsenga er et eksempel på et slikt tiltak, og vil medføre små konsekvenser for kulturmiljøet.

Riksantikvaren mener at en barnehage på Hengsenga vil komme i konflikt med formålet med fredningen. Formålet er å bevare det historiske landskapet som er knyttet til de funksjonene som har skapt dette, og som er kongelig sommerresidens, kongsgård med landbruksarealer, folkepark, friluftsområde til lands og til vanns, og museum. I § 6 omtales tiltak som ikke under noen omstendighet kan tillates i kulturmiljøet, det vil si tiltak som vil utgjøre vesentlige inngrep i, skade eller skjemme kulturmiljøet, eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. En eventuell ny barnehage er resultater av den senere samfunnsutviklingen uten noen forankring i de historiske funksjonene, og vil derfor utgjøre vesentlige inngrep som det i følge § 6 ikke kan gis dispensasjon for.

Miljøverndepartementet mener at selv om barnehagen vil ligge i randsonen av det fredete området, utgjør likevel dette området en sentral del av folkeparken, både visuelt og historisk. Det arealet som er foreslått avsatt til barnehage er idag en skolehage. Skolehagearealet stilt til disposisjon for Bygdøy skole på begynnelsen av 1900-tallet av kong Haakon og dronning Maud. De senere årene har Ruseløkka skole hatt ansvaret for skolehagen. Hagen inngår dermed i samme tradisjon som er nedfelt i folkeparken, det vil si å gjøre Bygdøy-landskapet tilgjengelig for befolkningen i hovedstaden. En utbygging av barnehage på tomte vil fjerne historiske spor, og gjøre videre drift av skolehage umulig. Departementet deler derfor Riksantikvarens syn, og vil ikke tillate en utbygging.

5.2.7b Ballbane

Brit-Lillian og Harald Gaarde frarår ny fotballbane ved skolen på grunn av økt trafikkbelastning. De viser også til behovet for å etablere et fortau i Strømsborgveien forbi kirketomten.

Bydel Frogner, Oslo kommune ber om at det innenfor fredningsområdet kan bygges ny ballbane.

Bystyret, Oslo kommune finner det naturlig at tiltak av ”samfunnsgagnlig karakter” i ytterkant av fredningsområdet må kunne gis dispensasjon fra fredningsforskriften. En ballbane ved Strømsborg bør derfor kunne ligge innenfor fredningsområdet og medfører små konsekvenser for kulturmiljøet.

Riksantikvaren mener at en ballbane på Strømsborg vil komme i konflikt med formålet med fredningen. Formålet er å bevare det historiske landskapet som er knyttet til de funksjonene som har skapt dette, og som er kongelig sommerresidens, kongsgård med landbruksarealer, folkepark, friluftsområde til lands og til vanns, og museum. I § 6 omtales tiltak som ikke under noen omstendighet kan tillates i kulturmiljøet, det vil si tiltak som vil utgjøre vesentlige inngrep i, skade eller skjemme kulturmiljøet, eller på annen måte motvirke formålet med fredningen. En ballbane er resultater av den senere samfunnsutviklingen uten noen forankring i de historiske funksjonene, og vil derfor utgjøre vesentlige inngrep som det i følge § 6 ikke kan gis dispensasjon for.

Miljøverndepartementet er skeptisk til inngrep som ikke har noen rot i formålet med fredningen. Eiendommen Strømsborg er nærmeste nabo til Kongsgården mot sør. Den ble kjøpt av Oscar II og gitt som gave til staten. Den eksisterende bygningen fra 1860 var opprinnelig sommerbolig for kongehusets gjester. Strømsborg er en av de siste gjenværende villaene som dokumenterer Bernadotte-kongenes bruk av Bygdøy. Landskapsparken med iskjeller og dam (gjenfylt i 1947), prydhave, kjøkkenhage og tidligere frukthage omgir fortsatt huset. Området som er foreslått omdisponert, ligger rett ved dette anlegget og på dyrka mark.

Departementet deler Riksantikvarens syn om at en ballbane her vil skjemme kulturmiljøet, og utgjøre et vesentlig inngrep som er i strid med fredningen. Et viktig moment som taler for ikke å tillate omdisponering av dyrka marka til ballbane, er at Bygdø Kongsgård er under omlegging til økologisk landbruk i regi av Norsk Folkemuseum. Denne gårdsdriften er avhengig av all dyrka mark som de har til disposisjon. Noe av formålet med fredningen av Bygdøy kulturmiljø er nettopp å ta vare på landbruksarealene og museumsvirksomheten, samt å gi disse formålene mulighet til en videre utvikling. Departementet vil derfor ikke tillate omdisponering av dyrka mark til en ballbane.

5.2.7c Tilbygg Bygdøy kirke

Bygdøy menighetsråd peker på at Bygdøy kirke er et selvstendig sogn, men er likevel ikke utrustet til å romme alle oppgavene menigheten har. Det er derfor ønskelig å bygge en kirkestue, noe som vil gi mulighet for å utøve en helhetlig menighetsaktivitet. Menigheten ønsker også å anlegge en urnelund ved kirken, og håper at forslaget til fredningsforskrift vil åpne for begge deler.

Riksantikvaren forstår behovene til Bygdøy menighetsråd, og mener dette kan være mulig å forene med fredningen gjennom en dispensasjonssak.

Miljøverndepartementet merker seg Riksantikvarens synspunkt om at det kan dispenseres fra fredningsbestemmelsene slik at det kan bygges en kirkestue og en urnelund i nær tilknytning til Bygdøy kirke. Ved en eventuell framtidig utbygging er det viktig at naturvernmyndigheten bidrar slik at den utvalgte naturtypen kalkskog som finnes i området, ikke blir skadelidende. Lokaliteten er dårlig undersøkt, men har potensial for flere rødlistete arter. Med unntak av skjøtsel på arealet nærmest kirkebygningen og trær som måtte være av risiko for bygninger på Folkemuseet, bør det ikke gjøres ytterligere inngrep i denne naturtypen.

5.2.7d Bygdøy Sjøbad og Killingen

Bydel Frogner, Oslo kommune er opptatt av at Bygdøy Sjøbad utvikles som et nytt målpunkt for publikum og av å ta vare på den eksisterende virksomheten på Killingen. Det må også legges til rette for en fungerende tilknytning mellom Bygdøy og Killingen (stikkord: renovasjon, post og parkering). Videre ønsker bydelen å bygge klubbhus og brygge for Kongelig Norsk Seilforening/Ulabrand ved Bygdøy Sjøbad.

Statsbygg peker på nødvendigheten av at aktivitetene knyttet til det nylig utbedrete Bygdøy Sjøbad får tilfredsstillende utviklingsmuligheter, og viser til reguleringsplanforslaget fra juli 2008 der blant annet KNS klubbhus er plassert i det tidligere steinbruddet.

Riksantikvaren viser til at det i fredningsforskriften § 8, 5 gis anledning til å tillate nye tiltak gjennom dispensasjon. Nytt klubbhus ved Bygdøy Sjøbad er et eksempel på et tiltak som

kan tillates. Den øvrige virksomheten som pågår på Killingen, kan fortsette som før så sant den ikke er i strid med formålet med fredningen.

Miljøverndepartementet deler Riksantikvarens vurderinger. Departementet har foretatt en liten presisering i ordlyden i fredningsforskriften § 7, 6, for å gjøre det helt klart at endringer i eksisterende bruk/virksomhet som ikke medfører endringer av kulturmiljøet i strid med fredningens formål, er tillatt. Når det gjelder en eventuell framtidig utbygging av klubbhus ved Bygdøy Sjøbad, vil dette være en dispensasjonssak der tiltaket ikke er i strid med formålet med fredningen. Den øvrige utviklingen av Bygdøy Sjøbad bør hjemles gjennom arbeidet med forvaltnings- og skjøtselsplaner, jf departementets vurderinger av Bygdøy Sjøbad under pkt. 5.2.4 Friluftslivsverdier – rekreasjon i den kongelige resolusjonen.

5.2.7e Øvrige nye tiltak

Johan H. Andresen, eier av Smedbraaten, minner om at denne eiendommen aldri var en del av kong Karl Johans folkepark, og hevder at fredningsformålet derfor ikke kan sees som et hinder for en begrenset utbygging av eiendommen. På den lavest liggende delen av eiendommen i sørøst foreslås et nytt felt med rekkehus som underordner seg Hengsåsen, og som vil innebære en mer ferdigbygget situasjon i forhold til den eksisterende boligbebyggelsen i randsonen av fredningsområdet. På nordvestsida av Hengsåsen foreslås et kontorbygg nederst i skråningen, omtrent der løkken Karenslyst opprinnelig lå, samtidig som det gjøres et stort inngrep i de utfylte massene innerst i Bestumkilen ved at utløpet av Hoffselva legges om og et nytt stort friareal bygges. Det pekes på at Karenslyst-prosjektet blir liggende slik at det blir usynlig fra de sentrale delene av kulturmiljøet, på samme måte som vestsida av Killingen ikke ses fra Sjøbadet og derfor må få mer lempelige fredningsbestemmelser.

Riksantikvaren viser til at det planlagte boligfeltet er en type "vesentlig inngrep" som ikke tillates i henhold til forslaget til forskrift § 6. Landskapet utgjør en helhet der Hengsåsen danner avslutningen i nord. Inngrepet vil innebære omfattende visuelle og bruksmessige endringer som ikke er forenlig med fredningsformålet, verken innenfor eller i randsonen av det foreslåtte fredningsområdet.

Når det gjelder Karenslyst-prosjektet, kan det umiddelbart se tilforlatelig ut å bygge et kontorbygg nederst i vestskrenten av Hengsåsen innerst i Bestumkilen, usynlig fra de sentrale delene av kulturmiljøet, samtidig som det ryddes opp langs stranda og i utløpet for Hoffselva. Riksantikvaren mener likevel at den bratte Hengsåsen som landskapsformasjon utgjør en så markant avgrensning av kulturmiljøet i nord at den bør bli stående urørt, godt synlig også fra Bestumstranda og -kilen. Hengsåsen naturreservat omfatter ikke bare biologiske verdier, men også geologiske. Sammenlikningen med Killingen er ikke relevant, ettersom det allerede er en del spredt bebyggelse i liten skala på øya, mens Hengsåsen er så godt som urørt. Det er heller ikke noen løsning å flytte fredningsgrensen.

Etter Riksantikvarens syn viser disse to prosjektforslagene med all tydelighet viktigheten av å forsvare den nordlige delen av det foreslåtte fredningsområdet mot inngrep. Nærheten til Skøyen som trafikknutepunkt gjør det selvsagt aktuelt å bygge her. Riksantikvaren mener at det i dag er en forholdsvis lang kjørevei fra E18/Bygdøylokket til Smedbråten, noe som ville øke trafikkbelastningen her betraktelig, slik også Hengsenga Borettslag påpeker.

Miljøverndepartementet er skeptisk til å tillate utbygging i ytterkanten av fredningsområdet. Dette vil på sikt kunne gi ringvirkninger, slik at også andre områder i ytterkanten av fredningsområdet søkes omdisponert. Departementet vurderer Hengsåsen som en viktig del av landskapet sett både fra sør (Bygdøy-siden) og fra nord (Bestumkilen). På grunn av de store naturverdiene knyttet til Hengsåsen blir dette området tatt ut av kulturmiljøfredningen, og vernes etter naturmangfoldloven. Imidlertid inngår Hengsåsen som en funksjonell og landskapsmessig del av folkeparken. Disse hensynene inngår i begrunnelsen for vern etter naturmangfoldloven. Siden Hengsåsen ikke inngår i kulturmiljøfredningen, har departementet funnet at sjøarealene langs Hengsåsen og landarealet innerst i Bestumkilen, inkludert klubbhuset til Oslo Roklubb, må tas ut av kulturmiljøfredningen. Dette arealet ville blitt liggende isolert fra resten av kulturmiljøet uten noen selvstendig kulturhistorisk verdi. Departementet har ingen hjemmel til å frede disse områdene etter kulturminneloven § 20.

Eiendommen Smedbråten inngår som en landskapsmessig del av kulturmiljøfredningen. Etter den lokale/sentrale høringen endret Riksantikvaren formålsparagrafen til å inkludere også landskapsmessige forhold. Dette gir en hjemmel for å inkludere også den private eiendommen Smedbråten i fredningen. Eksisterende bruk av eiendommen kan fortsette som før, uavhengig av fredningen.

5.2.8 Forholdet mellom kulturmiljøfredningen og reguleringsplan og forholdet mellom kulturmiljøfredningen og verneplan for Indre Oslofjord:

Norsk Folkemuseum mener det er viktig at kulturmiljøfredningen, Fylkesmannens Verneplan for Indre Oslofjord og Oslo kommunes reguleringsplan samordnes slik at det kan lages en felles forvaltningsplan for området.

5.2.8a Forholdet mellom kulturmiljøfredningen og reguleringsplan

Byantikvaren, Oslo kommune mener at grunnlaget for kulturminnevern styrkes ytterligere når fredningen følges opp av en reguleringsplan som utfyller fredningen, og Byantikvaren imøteser en slik plan.

Universitetet i Oslo mener det er nødvendig å se de to fredningsforslagene fra Riksantikvaren i sammenheng, henholdsvis fredningsvarsel av 12.10.2006 for Vikingskipshuset med interiør (etter kulturminneloven § 15) og det foreliggende forslaget om fredning av Bygdøy kulturmiljø. På grunn av de utredningene som er i gang, ber

universitetet om å vente med fredningsforslaget til staten har avklart sine planer for framtidig bruk av museumseiendommene på Bygdøy.

Riksantikvaren slår fast at kulturminneloven er en særlov og gjelder foran generelle lover som plan- og bygningsloven. Dette innebærer at det med hjemmel i plan- og bygningsloven ikke kan vedtas bestemmelser som er i strid med fredningsforskriften. Hvor det er motstrid mellom bestemmelser gitt i eller i medhold av plan- og bygningsloven, vil bestemmelsene i fredningsforskriften gå foran. Slik Riksantikvaren ser det, vil i utgangspunktet ikke formålet med fredningen og den foreslåtte fredningsforskriften være i motstrid til de avtaler og lover som nevnes av de tre huseierne.

Miljøverndepartementet viser til at det må søkes om dispensasjon for tiltak i tråd med framtidige regulerings- eller detaljplaner. Dette er et signal om at selv med godkjent plan i ryggen, skal hvert enkelt tiltak vurderes av kulturminnemyndigheten, for eksempel bredden på gang- og sykkelveier osv. Utover dette, deler departementet Riksantikvarens syn på saken, og har ingen ytterligere tilføyelser.

5.2.8b Forholdet mellom kulturmiljøfredningen og verneplan for Indre Oslofjord Friluftsetaten, Oslo kommune ønsker en åpen og bred prosess i utarbeidingen og senere revideringen av forvaltningsplanen.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen viser til at et vern etter naturmangfoldloven (tidligere naturvernloven) må samordnes med kulturmiljøfredningen.

Direktoratet for naturforvaltning tilrår å gjennomføre det foreslåtte vernet av Dronningberget og Hengsåsen som naturreservater innenfor kulturmiljøfredningen, men ikke opprettingen av landskapsvernområder i Kongeskogen og på Thulstrupløkken/Rohdeløkken, da naturverdiene her ivaretas gjennom kulturmiljøfredningen.

Riksantikvaren viser til at grunnlaget for at Dronningberget og Hengsåsen er inkludert i fredningsforslaget, er at disse inneholder viktige kulturminner, som Wedelmonumentet, Sæterhytten med paviljong og uthus, utsiktsplassene, stisystemet og beitemarka på Dronningberget, og husmannsstua Hengsåsen med hage, turstien, de arkeologiske kulturminnene og murrestene fra serveringsstedet lengst vest på Hengsåsen. Disse verdiene kan ikke ivaretas fullgodt etter naturmangfoldloven. Riksantikvaren ser ikke at forslaget om opprettelse av to naturreservater innenfor fredningsområdet som problematisk. Både naturmangfoldloven og kulturminneloven åpner for å ivareta andre verdier i tillegg til dem de primært skal sikre. En forvaltningsplan skal gi føringer for skjøtsel og vedlikehold som konkretiserer disse hensynene.

Miljøverndepartementet viser til at på Bygdøy er det samspillet mellom menneskelig påvirkning på den ene siden og den frie utviklingen av Bygdøynaturen på den andre som

har skapt de kulturhistoriske verdiene som er grunnlaget for kulturmiljøfredningen. Innenfor det fredete området er det noen svært store biologiske verdier. Departementet har kommet fram til at Dronningberget og Hengsåsen tas ut av kulturmiljøfredningen og inngår i et vern kun etter naturmangfoldloven. Imidlertid vil verneformålet ikke bare ta vare på de biologiske verdiene, men også sikre de nasjonale kulturmiljøverdiene i området som historisk særlig er knyttet til funksjonene kongelig sommerresidens, folkepark og friluftsområde.

Fredningsforskriften for Bygdøy kulturmiljø gir rom for tiltak for å ivareta spesielle naturverdier. Det er nødvendig med avveininger mellom natur- og kulturminneverdiene. For at disse avveiningene skal kunne foretas med minst mulig tap av natur- og kulturminnemangfold, skal det utarbeids felles forvaltningsplan for naturreservatene og kulturmiljøfredningen. Forvaltningsplanen skal definere prinsipper for skjøtsel, og hvem som har ansvaret for hva. Det må lages detaljerte skjøtelsplaner for de enkelte delområdene. For eksempel bør skjøtelsplan for hage- og parkanlegg omfatte periodisk skjøtsel i form av jevnlig slått av grasarealer og beskjæring og tynning av busker og trær med faste intervaller.

Både forvaltningsplanen og skjøtelsplanene skal oppdateres når det er nødvendig, basert på praktiske erfaringer og ny teoretisk kunnskap. Dette sikrer forutsigbarhet i den framtidige forvaltningen av disse områdene.

Departementet viser for øvrig til det konstruktive samarbeidet mellom regionalt nivå og direktoratsnivå innenfor naturvern- og kulturminneforvaltningen i forberedelsene av både naturreservatene og kulturmiljøfredningen. Departementet merker seg at det har blitt innhentet gode erfaringer når det gjelder skjøtsel og sikring av både naturverdier og kulturminneverdier på Bygdøy generelt og Dronningberget spesielt.

5.2.9 Merknader til forskriftene

Bestumkilens Venner foreslår en endring av teksten til forskriftens § 7, 10 for å gi anledning til oppmerking av bane for roing og padling i Bestumkilen vest for Hengsåsen.

Friluftsetaten, Oslo kommune har flere endringsforslag til forskriften, blant annet til formålsbestemmelsen og til §§ 6, 7 og 8.

Samferdselsetaten, Oslo kommune har flere merknader til forslaget til forskrift §§ 7 og 8.

Oslofjordens Friluftsråd viser til stort behov for å oppruste og tilrettelegge området ved Paradisbukta. En opprustning av Paradisbukta må være mulig å få til gjennom fredningsbestemmelsene, og det foreslås at dette tydeliggjøres under § 8 der en kan legge til rette for en enkel friluftslivstilrettelegging.

Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune uttaler seg til forslaget til fredningsforskrift, ikke til saksframstillingen. Etaten ser det som positivt at formålet med fredningen tilsier at de enkelte områdene skal kunne utvikles i harmoni med miljøets kulturhistoriske verdier, men mener at dette ikke er klart nok fulgt opp i forskriften, i og med at det likevel må søkes om dispensasjon. Det burde være tilstrekkelig at tiltaket er godkjent gjennom reguleringsplan. Etaten mener videre at godkjent reguleringsplan bør være grunnlag for å godkjenne tiltak i både sone A og B. Plan- og bygningsetaten har noen merknader og enkelte forslag til endringer knyttet til §§ 8 og 9.

Byantikvaren, Oslo kommune har flere merknader til fredningsforskriften §§ 6, 7 og 9.

Norsk Folkemuseum har konkrete innspill til forslaget til forskrift, først og fremst når det gjelder de faste museumsbygningene, som ønskes behandlet på linje med de tilflyttete.

Bygdøy menighetsråd ønsker at fredningsforskriften kan åpne opp for å bygge både en ny kirkestue og anlegge en urnelund ved kirken.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen har noen spørsmål knyttet til §§ 7 og 8.

Direktoratet for naturforvaltning savner i formålsbestemmelsen mål om å ta vare på sjeldne og truede arter, slike som i liten grad er i stand til å prege miljøet, men utgjør en unik arts- og genetisk kapital. For de to områdene som kvalifiserer for opprettelse av naturreservater, savnes det hjemmel for å sikre livsmiljøet til planter og sopp, å hindre etterstrebelser av enkelte plantearter, å sikre livsmiljøet til dyrearter som enkelte insekter, å hindre etterstrebelser av enkelte dyrearter og å regulere tyngre ferdsel som skaper slitasje på jordsmonn og terreng. Direktoratet tilrår at man fokuserer enda klarere på viktigheten av å sikre de geologiske kvalitetene, siden disse må vurderes som en viktig del av kulturmiljøet. Utover dette foreslås det endringer for § 4, 1. ledd der også Dronningberget og Hengsåsen inngår. Direktoratet forutsetter at de to naturreservatene blir opprettet. Det foreslås også et tillegg til § 6,3 der skade på berggrunn går inn i forskriften. Videre må det inn naturvern- og biologisk kompetanse i det rådgivende utvalget, jf § 11, men dette behøver ikke forskriftfestes.

ABM-utvikling (nå Norsk kulturråd) peker på at om Riksantikvaren fremmer en fredning av Folkemuseet, må formuleringene i § 9, punkt 1 endres slik at det ikke legges sterkere begrensninger på "nedtaking" av nyere bygninger som for eksempel verksted og lagerskur oppført på museumsområdet, enn for de antikvariske bygningene.

Kunnskapsdepartementet ber om at arbeidet med forskriften utsettes til Regjeringen har behandlet departementets KS-1-prosjekt, trolig i andre kvartal 2009.

Kultur- og kirkedepartementet (nå Kulturdepartementet) foreslår endringer av § 9 i forskriften for å unngå unødige prosedyrer og tungvinte rammer uten at det er reelt behov for dette.

Riksantikvaren viser til at bestemmelsene i forskriften med hensikt er uttrykt i generelle ordelag for at de skal kunne dekke forhold som kan bli aktuelle en gang i framtida. Formuleringene skal gi rom for fortolkninger uten at meningen blir uklar. Flere høringsuttalelser inneholder konkrete innspill til forslaget til forskrift. Enkelte av disse innspillene har ført til endringer og/eller presiseringer i den foreslåtte forskriftsteksten. Ordlyden i formålsparagrafen, § 2, har blitt endret etter den lokale/sentrale høringen, til å være noe mer presis på intensjonene for fredningen uten at realitetene er endret. Formålsparagrafen framhever derfor kong Karl Johans og de øvrige Bernadotte-kongenes opprinnelige hensikt med å åpne store deler av eiendommen Bygdø Kongsgård for allmennheten. Det er også blitt føyd til ordet "landskapsmessig" i formålsparagrafen i tilknytning til de private eiendommene som er inkludert i fredningen, da disse eiendommene ikke har noen historisk tilknytning til kongsgården. Innenfor sone B, dvs. museumsområdene, har forskriften fått en ny tilføyelse etter høringen.

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet peker på at alle bygninger og anlegg automatisk blir fredet ved en kulturmiljøfredning. Fredningen omfatter dermed ca 80- bygninger. Flere av disse har kulturhistorisk verdi mens andre har liten eller ingen kulturhistorisk verdi. Fornyings- administrasjons- og kirkedepartementet mener det legges opp til en omstendelig og tungrodd prosess for fjerning og/eller endring av bygg og anlegg uten kulturhistorisk verdi da det må søkes om dispensasjon for fjerning eller utvendig endring av byggverk og anlegg som ikke inngår i formålet med fredningen. Det foreslås derfor at bestemmelsen i fredningsforskriften § 8, 9 flyttes til § 7. I tillegg bør det føyes til en setning at forvaltningsplanen skal beskrive hvilke bygg og anlegg som ikke inngår i formålet med fredningen.

Miljøverndepartementet merker seg Riksantikvarens synspunkter og de foreslåtte endringer i forskriften som følge av de innkomne merknadene. Når det gjelder Direktoratet for naturforvaltnings merknader knyttet til Dronningberget og Hengsåsen, peker departementet på at disse to områdene er tatt ut av kulturmiljøfredningen. Videre viser departementet til at det innenfor Dronningberget naturreservat er de kulturhistorisk viktige parkområdene rundt Wedelmonumentet og Sæterhytten ikke med i reservatet, men omfattes av kulturminneloven og inngår i området som fredes som kulturmiljø. Likedan er det for Hengsåsen naturreservat der husmannsstua Hengsåsen med omkringliggende hageanlegg ikke er med i reservatet, men omfattes av kulturminneloven, og inngår i det området som fredes som kulturmiljø. Departementet har føyd til at det er forbudt å innføre fremmede organismer i det fredete området, jf nytt punkt i forskriften § 6, 5.

Ettersom Hengsåsen vernes som naturreservat uten en tilleggssone i sjøen, tas sjøområdet nordvest for Hengsåsen ut av kulturmiljøfredningen. Dette arealet ville blitt liggende

isolert fra resten av kulturmiljøet uten noen selvstendig kulturhistorisk verdi. Punktet i forskriftens § 7 som omhandler oppmerking av robane i Bestumkilen tas derfor ut av forskriften.

Når det gjelder merknaden fra Kunnskapsdepartementet, viser Miljøverndepartementet til at et internasjonalt ekspertutvalg er nedsatt for å vurdere risiko for skade knyttet til en eventuell flytting av vikingskipene. Risikovurderingen vil sannsynligvis foreligge i løpet av mars/april 2012. Kulturmiljøfredningen vil ikke legge føringer for den framtidige beslutningen om ny lokalisering av Kulturhistorisk museum.

I utgangspunktet er alle bygningene fredet innenfor kulturmiljøfredningens sone A. Miljøverndepartementet kjenner til at det innenfor sone A er flere bygninger som ikke har kulturhistorisk verdi eller som inngår i formålet med fredningen. Vi har stor forståelse for Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementets forslag om en fleksibel praktisering for fjerning eller endring av slike bygg og anlegg. Vi mener likevel det ikke vil være riktig å flytte den foreslåtte bestemmelsen fra dispensasjonsparagrafen (§8) til tillatelsesparagrafen (§ 7). Det er nødvendig å ha en prosess slik at kulturminnemyndigheten får anledning til å vurdere om bygningen eller anlegget har kulturhistorisk verdi eller ikke. Departementet foreslår imidlertid at forvaltningsplanen skal beskrive hvilke bygg og anlegg dette gjelder. På den måten vil dispensasjonsbehandlingen kunne gjøres raskere og mer fleksibel. Miljøverndepartementet har derfor tatt inn forslaget fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet om en tilføyelse til § 8, 9 om at disse bygningene/anleggene skal så langt det er mulig, beskrives i forvaltningsplanen.

5.2.10 Merknader til forvaltningsplan og skjøtselsplaner

Friluftsetaten, Oslo kommune ønsker en god, åpen og bred prosess ved utarbeidelse og senere revideringer.

Bydel Frogner, Bydelsadministrasjonen mener at vegetasjonen mellom Christian Frederiks vei og stranda bør tynnes og deretter skjøttes jevnlig.

Oslofjordens Friluftsråd sier at tidligere kartlegging av biologisk mangfold må legges til grunn når det skal utarbeides forvaltnings- og skjøtselsplaner. Dette av hensyn til fuglelivet i området.

Natur og Kulturhistorisk Selskap Bygdøy har en rekke konkrete innspill til forvaltningen av det foreslåtte fredningsområdet og ønsker å delta i det rådgivende utvalget for forvaltningsplanen for kulturmiljøet.

Selskapet for Bygdø Vel har en rekke konkrete innspill som først og fremst dreier seg om forvaltningen av området og særlig strandsonen, og ønsker å delta i det rådgivende samarbeidsorganet.

Norsk Folkemuseum peker på at det er viktig at kulturmiljøfredningen, Fylkesmannens Verneplan for Indre Oslofjord og Oslo kommunes reguleringsplan samordnes slik at det kan lages en felles forvaltningsplan for området. Her har allerede Norsk Folkemuseum i samarbeid med Institutt for landskapsplanlegging, Universitetet for miljø- og biovitenskap, utarbeidet et grunnlag.

Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Landbruksavdelingen viser til at arbeidet med forvaltningsplanen bør skje parallelt med fredningen for å sikre gode løsninger for landbruksdrifta.

Statsbygg forutsetter at den gjeldende avtale om forvaltningsplan inngått mellom Staten og Norsk Folkemuseum av 18.12.2003 legges til grunn for den nye forvaltningsplanen.

Direktoratet for naturforvaltning mener det bør utarbeides en felles forvaltningsplan som sikrer tett samarbeid om naturreservatene og kulturmiljøet. I det rådgivende forvaltningsutvalget for kulturmiljøet bør det også sitte naturvern faglig ekspertise.

Riksantikvaren tar til etterretning de ulike synspunktene og merknadene til forvaltnings- og skjøtselsplanen og vil ta disse med seg inn i arbeidet med planene i etterkant av et eventuelt fredningsvedtak.

Miljøverndepartementet merker seg at innspillene blir tatt med videre når arbeidet med forvaltningsplanen og nødvendige skjøtsels- og vedlikeholdsplaner starter i etterkant av fredningsvedtaket. Det vises også til at det skal samarbeides om en felles forvaltningsplan for Dronningberget og Hengsåsen naturreservater, vernet med hjemmel i naturmangfoldloven, og Bygdøy kulturmiljø, fredet med hjemmel i kulturminneloven. Departementet peker på at forvaltningsplanen skal være en oversiktsplan som legger til rette for en forvaltningspraksis som er i samsvar med fredningsforskriften og verneforskriftene. Planen skal være til hjelp for å følge opp fredningen og vernet i praksis, forebygge misforståelser og unødige interessemotsetninger, bidra til et godt samarbeid mellom berørte parter, og legge opp til god samordning av skjøtselen innenfor både kulturmiljøet og naturreservatene. Planen skal gi den nødvendige rammen for å utarbeide skjøtsels- og vedlikeholdsplaner for nærmere avgrensede deler av området. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltning.

Departementet viser også til at for de enkelte delområdene skal det utarbeides detaljerte skjøtsels- og vedlikeholdsplaner der det er påkrevd. Både forvaltningsplanen og skjøtsels- og vedlikeholdsplanene skal oppdateres når det er nødvendig, basert på praktiske erfaringer. Dersom partene ikke oppnår enighet om innholdet i disse planene, avgjøres dette av Miljøverndepartementet.

6 ENDRINGER I FORSKRIFTEN

Miljøverndepartementet har foretatt noen språklige endringer og enkelte mindre presiseringer i fredningsforskriften. Disse endringene og presiseringene har i all hovedsak dreid seg om å tydeliggjøre eventuelle uklarheter og skape minst mulig skjønnsmessig tvil, og endrer ikke realitetene i saken.

Miljøverndepartementet har føyd til en presisering i fredningsforskriften § 7, 9. Denne tilføyelsen bidrar til å bygge opp under formålet med fredningen for å sikre allmennheten tilgang til friluftsområder til lands og til vanns.

Forslag til presisering av fredningsforskriften § 7, 9 – presiseringen i kursiv:

”Etablering av gangbruforbindelse *som er allment tilgjengelig* mellom Bygdøy Sjøbad og Killingen.”

Miljøverndepartementet har føyd til en setning under § 8, 9, for å få en mer fleksibel og raskere dispensasjonsbehandling.

Forslag til tilføyelse av fredningsforskriften § 8, 9 – presiseringen i kursiv:

”Fjerning eller utvendig endring av byggverk og anlegg som ikke inngår i formålet med fredningen, jf § 2. *Forvaltningsplanen skal beskrive så langt det er mulig, hvilke byggverk og anlegg dette gjelder*”

Miljøverndepartementet har skrevet inn en presisering når det gjelder trafikkforholdene innenfor fredningsområdet. Forslag til presisering av fredningsforskriften § 8, 1: presiseringen i kursiv

”*Endring* av trafikkforholdene av hensyn til kulturmiljøet og trafikksikkerheten.”

7 TILRÅDING:

Miljøverndepartementet

tilråd

Forskrift om fredning av Bygdøy kulturmiljø fastsettes i samsvar med vedlagte forslag
(vedlegg 1)